

Vilniaus Universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Viešosios politikos analizės magistro programa

AUSTĖJA ŠATAITĖ

II kurso studentė

JAUNIMO GEROVĖS POLITIKA. KODĖL SKIRIASI GEROVĖS VALSTYBĖS REAKCIJA Į
JAUNIMĄ KAIP SOCIALINĘ RIZIKĄ VIDURIO IR RYTŲ EUROPOS VALSTYBĖSE?

Darbo vadovas doc. dr. Vytautas Kuokštis

Magistro darbas

Vilnius 2024 05 15

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Šataitė, A. Jaunimo gerovės politika. Kodėl skiriasi gerovės valstybės reakcija į jaunimą Vidurio ir Rytų Europos valstybėse?: Viešosios politikos analizės programos, magistro darbas. / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, darbo vadovas doc. dr. Vytautas Kuokštis, 2024 m., - 69 p.

Reikšminiai žodžiai: gerovės valstybė, gerovės politika, jaunimo politika, jaunimo gerovės politika, socialinė integracija, darbo rinkos įtrauktumas, socialinė apsauga, besivystanti gerovės valstybė.

Šiame darbe nagrinėjama Vidurio ir Rytų Europos ES valstybių jaunimo gerovės politika. Pagal dvi tipologijos dimensijas, socialinės apsaugos ir darbo rinkos įtrauktumo, 11 regiono valstybių yra paskirstytos į 3 iš 4 jaunimo gerovės režimų. Tyrime nagrinėjamas anksčiau netirtas klausimas – kodėl Vidurio ir Rytų Europos gerovės valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką. Norint atsakyti į klausimą išskiriami ir operacionalizuojami 7 nepriklausomi kintamieji. Socialinės apsaugos dimensijoje tikrinami Katalikų bažnyčios vaidmens, tradicinės šeimos vertybių svarbos visuomenėje, kairiųjų partijų valdymo dažnumo ir jaunimo interesų grupių svarbos kintamieji. Darbo rinkos įtrauktumo dimensijoje tikrinami švietimo prieinamumo, nelygybės ir jaunimo dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje kintamieji.

Tyrimas vykdomas dviem etapais. Pirma, kiekvienas kintamasis aptariamas atskirai, o paskui atliekama kokybinė lyginamoji analizė (KLA). KLA atliekama dviem etapais: pirma, KLA atliekama su kiekviena dimensija atskirai, vėliau gauti rezultatai apjungiami ir gaunamos nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos, lemiančios jaunimo gerovės režimų skirtumus regione. Tyrimo išvados leidžia geriau suprasti jaunimo gerovės politiką regione ir jos skirtumų priežastis.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „*Jaunimo gerovės politika. Kodėl skiriasi gerovės valstybės reakcija į jaunimą Vidurio ir Rytų Europos valstybėse?*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Austėja Šataitė

(parašas)

Turinys

Įvadas	6
1. Literatūros apžvalga	8
2. Teorinis pagrindas	11
2.1. Jaunimo gerovės režimai	11
2.1.1. Atmetas jaunimo gerovės režimas	12
2.1.2. Antrarūšis jaunimo gerovės režimas	13
2.1.3. Stebimas jaunimo gerovės režimas	13
2.1.4. Įgalinantis jaunimo gerovės režimas	14
2.2.1. VRE gerovės režimai subyrėjus socialistiniam blokui	16
2.2.2. Ar jaunimas yra socialinė rizika gerovės valstybei?	17
2.3. Kas lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus?	18
2.3.1. Socialinės apsaugos dimensija	18
2.3.2. Darbo rinkos dimensija	20
3. Metodologija	22
3.1. Kokybinė lyginamoji analizė	23
3.2. Socialinės apsaugos dimensijos nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija	24
3.2.1. Bažnyčios vaidmuo ir tradicija	24
3.2.2. Tradicinės šeimos institucijos svarba	24
3.2.3. Politinių partijų vaidmuo	25
3.2.4. Interesų grupių vaidmuo	26
3.3. Darbo rinkos dimensijos nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija	27
3.3.1. Švietimo sistema	27
3.3.3. Dalyvavimas jaunimo organizacijose	27
3.3.4. Nelygybė	28
4. Empirinė dalis	28

4.1. Socialinės apsaugos dimensija	28
4.1.1. Katalikų bažnyčios vaidmuo (A)	29
4.1.2. Tradicinės šeimos institucijos svarba (B)	30
4.1.3. Politinių partijų vaidmuo (C)	31
4.1.4. Interesų grupių vaidmuo (D).....	34
4.2. Darbo rinkos dimensija	36
4.2.1. Švietimo sistema (E ir F).....	36
4.2.3. Nelygybė (G).....	39
4.2.4. Dalyvavimas jaunimo organizacijose (H).....	40
4.3. Kokybinė lyginamoji analizė	42
4.3.1. Socialinės apsaugos dimensija	42
4.3.2. Darbo rinkos dimensija	48
4.4. Kas lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus?	53
Išvados	61
Literatūros ir šaltinių sąrašas.....	65
Summary	68

Ivadas

Sukurta pokario metais, šiuolaikinė gerovės valstybė pirmiausiai buvo skirta apsaugoti darbininkus nuo darbo metu patiriamų sužeidimų, nedarbo, senyvo amžiaus. To tikslas – sumažinti darbininkų priklausomybę nuo darbdavių ir prastų darbo sąlygų. Vis dėlto, pati gerovės valstybė buvo sukurta tuomet, kai pagrindinis duonos pelnytojas šeimoje dažniausiai buvo vyras. XX a. 8 deš. visuomenei transformuojantis, gerovės valstybę, subalansuotą pagal tokį modelį, ištiko krizė, nes vis daugiau visuomenės grupių žengė į darbo rinką ir ten buvo neapsaugotos (moterims aktyviau įsiliejant į darbo rinką reikėjo lankstesnio darbo grafiko). Kūdikių bumo kartos atstovams senstant, gyvenimo trukmei ilgėjant ir vaisingumui mažėjant jauni žmonės turėjo išlaikyti vis daugiau pensinio amžiaus žmonių.¹ Tai nebuvo vienintelė problema su kuria susidūrė jauni žmonės. Jie pateko į rizikos grupę, nes dėl vis didesnės darbo rinkos apsaugos jaunimą tapo sunku ir nepatrauklu įdarbinti, arba dėl mažos darbo rinkos apsaugos juos tapo vis lengviau atleisti. Jauni, tik pradėdantys karjeros kelią žmonės susidūrė su problema: vienose gerovės valstybėse (pagrindė Pietų Europos valstybėse) jiems į darbo rinką įsilieti labai sunku, o kitose (anglosaksiškose gerovės valstybėse) juos labai lengva atleisti ir rasti jiems pakaitalą. Taigi, jaunimo nedarbas ir to pasekmės yra didelė rizika gerovės valstybei.² 2008 m. pasaulinė finansų krizė itin paveikė jaunus žmones, jų nedarbo lygis kai kuriose valstybėse siekė daugiau nei 50%, o pereinamasis periodas iš vaikystės į suaugusiojo gyvenimą tapo sudėtingesnis ir ilgesnis.³

Skirtingos gerovės valstybės į jaunimą kaip socialinę riziką reaguoja skirtingai. Tai pastebėjęs Tom Chevalier sukūrė dviejų dimensijų jaunimo gerovės režimų tipologiją. Pirmoji dimensija, socialinės apsaugos, siekia išsiaiškinti ar jauni žmonės laikomi jų tėvų šeimos tąsa ar atskirais individais. Antroji, darbo rinkos dimensija siekia išsiaiškinti ar valstybėse įgūdžiai yra suteikiami visiems jauniems žmonėms ar tik daliai jų. Dviejų dimensijų rezultatas – 4 jaunimo gerovės režimai ir idealieji tipai: atmetas (Prancūzija), antrarūšis (Jungtinė Karalystė), stebimas (Vokietija), įgalinantis (Švedija).⁴ Broka ir Toots bei Šataitė savo darbuose Vidurio ir Rytų Europos (VRE) Europos Sąjungai priklausančias šalis patalpino į tipologiją.⁵ Taip buvo parodyta, jog net ir ne Vakarų Europos šalys, kurioms originaliai buvo

---

¹ Giuliano Bonoli, "Time matters: Postindustrialization, new social risks, and welfare state adaptation in advanced industrial democracies." *Comparative political studies* 40.5 (2007): 495-520.

² *Ibid.*

³ Eurofound, *Social Situation of Young People in Europe*, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014), 5.

⁴ Tom Chevalier, „Varieties of youth welfare citizenship: Towards a two-dimension typology“ *Journal of European Social Policy* 26, No. 1 (2016): 3-19.

⁵ Anna Broka ir Anu Toots, „Locating Central and Eastern European emerging welfare regimes: is the youth welfare citizenship typology useful?“ *International Journal of Sociology and Social Policy* (2021).

skirta tipologija, gali būti patalpinamos į šią tipologiją. Tai padeda geriau suprasti regiono gerovės valstybę, pamatyti, link kurio Esping-Andersen išskirto tipo juda šios besivystančios gerovės valstybės.

Nors daug autorių bando suprasti, kokia yra toji VRE gerovės valstybė, nėra daug tyrimų, aiškinančių ir sutariančių, kodėl panašų pradžios tašką (visos valstybės turi socialistinę praeitį ir praėjo post-socialistinę transformaciją) bei panašią vystymosi kryptį (valstybės rinkosi rinkos ekonomiką, tapo ES ir NATO narėmis) turinčios šalys vystėsi skirtingai. Literatūroje apskritai yra labai nedaug informacijos apie regiono šalių jaunimo gerovės politiką ir kas lemia skirtingą valstybių požiūrį į jaunimą kaip socialinę riziką. Skirtingi autoriai pateikia skirtingus paaiškinimus tam tikros gerovės politikos susiformavimui: Chevalier tipologijoje teigia, jog geriausia jaunimo gerovės politikos skirtumus aiškinti per religinę ir aukštojo mokslo prieinamumo skirtis. Vis dėlto, čia jis kalba bendrai savo tipologijos, pirmiausiai pritaikytos Vakarų Europai, skirčių priežastis. Kiti autoriai turi priešingas idėjas (nelygybės, partijų ar interesų grupių vaidmens reikšmė). Kadangi nėra autorių tiriančių jaunimo gerovės režimų skirtumus, o egzistuojanti akademinė literatūra pateikia daug skirtingų prielaidų, iš kurių ne visos anksčiau buvo pritaikytos jaunimo gerovės politikai, svarbu atlikti tyrimą, kuris padės išsiaiškinti, kuri prielaida yra svarbiausia. Todėl darbe, nagrinėjant 11 socialistinę praeitį turinčių ir 2004, 2007 bei 2013 metais prisijungusių prie ES valstybių, bus bandoma išsiaiškinti, kokie iš tikro aiškinimai lemia skirtingą gerovės valstybių požiūrį į jaunus žmones. Tai leis pakankamai išsamiai išnagrinėti besivystančių gerovės valstybių specifiką, bet kartu ir daryti apibendrinimus ir išsiaiškinti, kokie nepriklausomi kintamieji ar jų kombinacijos lemia jaunimo gerovės režimų skirtumus. Iš to kyla darbo tikslas: **išsiaiškinti, kas lemia, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką (besivystančiai) gerovės valstybei.**

Tikslui pasiekti išsikeliama šie uždaviniai:

1. Apsibrėžti pagrindinę darbe naudojamą sąvoką – jaunimą kaip socialinę riziką, ir pagrįsti pagrindinę darbo prielaidą, jog regiono gerovės valstybės turėjo panašų pradžios tašką.
2. Išnagrinėti akademinę literatūrą, kuri tiria gerovės valstybės vystymosi priežastis ir išskirti pagrindinius nepriklausomus kintamuosius.
3. Naudojantis kokybine lyginamąja analize išsiaiškinti, kokie nepriklausomi kintamieji ar jų kombinacijos lėmė, kad panašias startines pozicijas turėjusios valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką gerovės valstybei.

Austėja Šataitė, „Centrinės ir Rytų Europos valstybių jaunimo gerovės politika“ (Bakalauro darbas, Vilniaus universitetas, 2022).

4. Atlikus tyrimą padaryti išvadas, kas gali lemti skirtingas valstybių reakcijas, ir pateikti rekomendacijas viešosios politikos formuotojams bei ateities moksliniams darbams.

1. Literatūros apžvalga

Skirtingi autoriai jaunimo gerovės režimų tipologiją bandė pritaikyti VRE regionui. Broka ir Toots savo darbe į tipologiją patalpino 6 regiono šalis. Tyrime parodyta, kad besivystančiose gerovės valstybėse, kuriose dar nėra įsitvirtinęs nei vienas iš dominuojančių Esping-Andersen išskirtų tipų, veikia Vakarų Europai pritaikyta tipologija. Darbo rezultatai rodo, kad Estijos jaunimo gerovės politika labiau atitinka įgalinančio jaunimo gerovės režimo grupę, Latvijos, Lietuvos, Kroatijos ir Slovėnijos – stebimo jaunimo gerovės režimo grupę, o Bulgarija, nors laikoma išimtimi, bet vis dėlto ją galima talpinti į atiesto jaunimo gerovės režimo grupę.⁶ Šataitė bakalauro darbe praplėtė Broka ir Toots darbą ir klasterinės analizės metodu suskirstė visas socializmo patirtį turinčias ES valstybes į egzistuojančią tipologiją, ją praplėtė papildydama regioną geriau atspindinčiais kriterijais. Dėl į kriterijų sąrašą įtrauktų papildomų socialinės apsaugos dimensijos kriterijų, skirtingų darbų rezultatai nesutapo. Šataitės tyrime nei viena regiono valstybė nepriskirta atvestam jaunimo gerovės režimui, Bulgarija ir Rumunija priskiriamos antrarūšiam jaunimo gerovės režimui, Čekija, Lenkija, Slovakija, Lietuva, Estija, Kroatija ir (kai kuriais atvejais) Latvija laikomos stebimo jaunimo gerovės režimo valstybėmis, o Slovėnija, Vengrija ir (kai kuriais atvejais) Latvija išryškėja kaip įgalinančio jaunimo gerovės režimo šalys. Latvija neužtikrintai priskiriama dviem tipams, kadangi naudojant vieną metodą ji priskiriama vienam tipui, o kitą metodą – kitam.⁷ Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, galima pamatyti, jog dauguma valstybių priskiriamos stebimam jaunimo gerovės režimui, tačiau reikšmingas valstybių skaičius rodo skirtingus rezultatus. Broka ir Toots bei Šataitės darbai parodo, kad svarbu tirti besivystančias gerovės valstybes ir žiūrėti, kokie skirtumai egzistuoja tarp iš pažiūros panašių šalių. Tyrimų rezultatai kelia klausimą, kas lemia, jog valstybės, turėjusios panašius atspirties taškus, į jaunimą kaip socialinę riziką šiuo metu reaguoja skirtingai. Į jį nei Broka ir Toots, nei Šataitės tyrimai neatsako.

Vis dėlto, yra nemažai tyrimų, pozicionuojančių Rytų ir Vidurio Europos gerovės valstybes kaip atskirus tipus, netelpančius į Esping-Andersen išskirtą tipologiją. Laužadytės, Baleženčio ir Goculenko tyrime Europos valstybės hierarchinės klasterinės analizės metodu patalpintos į 5 skirtingus gerovės valstybės modelius. Darbe išskiriama, kad VRE valstybės sudaro atskirus klasterius nuo Vakarų Europos

---

⁶ Anna Broka ir Anu Toots, „Locating Central and Eastern European“.

⁷ Austėja Šataitė, „Centrinės ir Rytų Europos valstybių“.

valstybių, kas reiškia, jog Esping-Andersen išskirta tipologija regiono valstybėms vis dar neveikia. Vis dėlto ir pats regionas nevienalytis – išskiriami du klasteriai, viename talpinant Vidurio, o kitame – Rytų Europos šalis. Pastebima, kad Vidurio Europos klasterio gerovės valstybės yra panašiausios į Viduržemio jūros regiono gerovės valstybes, o Rytų Europos klasterio valstybės yra visiškai atskiras tipas, pasižymintis aukšta nelygybe, didesne nelygybe tarp vyrų ir moterų įsidarbinamumo bei mažesniu darbo rinkos lankstumu. Apskritai, tyrimas parodo, kad VRE regiono šalių gerovės režimus galima vertinti kaip atskirus nuo Vakarų Europos gerovės režimų ir netalpinti šalių į jau sukonstruotas ir joms nepritaikytas tipologijas.⁸ Galima daryti išvadą, jog egzistuoja dvi stovyklos, tiriančios gerovės valstybę regione. Viena stovykla laikosi nuostatos, kad VRE valstybės jei nepasiekė, tai bent juda link Esping-Andersen išskirtų gerovės valstybės tipų, o kita – kad tai yra absoliučiai atskiras regionas, su Vakarų Europai nebūdinga specifika, todėl gerovės valstybę jame reikia žiūrėti kaip į atskirą tipą (ar tipus).

Literatūroje yra nemažai darbų, kurie nagrinėtų tam tikro gerovės valstybės režimo susiformavimo priežastis. Juha Nieminen kalbėdama apie skandinaviško gerovės režimo susiformavimą Suomijoje pabrėžia jaunų žmonių indėlį į darbo rinką po Antrojo pasaulinio karo. Autorė teigia, kad skandinaviškam gerovės režimui ir šalies požiūriui į jaunus žmones įtakos turėjo pačių jaunų žmonių įsiliejimas į valstybės gyvenimą per jaunimo pilietines organizacijas. Dalyvaudami tokioje veikloje jauni žmonės pradėjo jausti atsakomybę už savo šalį, norėti dirbti dėl jos ateities.⁹ Joachim Vogel nagrinėjo ES šalių narių gerovės režimų ir nelygybės ryšį. Jo teigimu, šalyse, kuriose yra didesnė nelygybė darbo rinkos sistemos bus gerokai uždaresnės, kadangi ne visi žmonės gali gauti svarbius įgūdžius, sistema pati uždaro kelius kilti iš vienos socialinės klasės į kitą.¹⁰ Nors autorius tiesiogiai nenagrinėja jaunimo gerovės politikos, darbo rinkos įtrauktumo, įgūdžių suteikimo klausimai itin svarbūs apie jaunų žmonių padėtį. Katharina Sass nagrinėjo Norvegijos ir Vokietijos mokyklų sistemos ir gerovės valstybės santykį ir teigia, kad valstybėse, kuriose vaikai mokyklose griežtai skirstomi pagal gebėjimus, tik nedidelė dalis žmonių įgyja darbo rinkai naudingus įgūdžius, matosi ryškesnė socialinė atskirtis.¹¹ Jaunimo gerovės režimų tipologijos autorius Tom Chevalier pritaria Sass, kad švietimas yra vienas svarbiausių komponentų kalbant apie įgūdžių suteikimą jaunimui. Tačiau jis kalba apie universitetinį išsilavinimą ir tai, kad kuo atviresnė yra šalies aukštojo mokslo sistema, tuo daugiau jaunų žmonių įgauna darbo rinkai

---

⁸ Agnė Laužadytė, Tomas Baležentis, ir Eglė Goculenko, "Welfare state in central and eastern Europe." *Economics and Sociology* (2018): 100-122.

⁹ Juha Nieminen, „Citizenship and youth: changes in Finnish youth work after the Second World War“ *Young* 6, No.1 (1998): 19-33.

¹⁰ Joachim Vogel, „European welfare regimes and the transition to adulthood: A comparative and longitudinal perspective“ *Social indicators research*, 59, No. 3 (2002): 275-299.

¹¹ Katharina Sass, „Cleavage structures and school politics: a Rokkanian comparative-historical analysis“, *History of Education*, 49:5, (2020): 636-660

naudingus įgūdžius.¹² Taigi, matome, jog daug autorių kalba apie gerovės valstybės režimų susiformavimo klausimus, darbo rinkos įtrauktumą. Tačiau galima pastebėti, jog dalis autorių pasirenka nagrinėti tik vieną ar du atvejus, kiti nagrinėja tik Vakarų Europos valstybes, taip pat nėra testuojamos jų požiūriui prieštaraujančios hipotezės. Autorių keliamas prielaidas reikėtų testuoti su besivystančiomis gerovės valstybėmis, kad būtų galima išsiaiškinti, kuri iš jų turi daugiausiai įtakos darbo rinkos įtrauktumui.

Taip pat yra autorių, kurie nagrinėja priežastis, lemiančias gerovės valstybių skirtumus socialinės apsaugos srityje. Pirma, Chevalier teigia, jog katalikiška socialinė doktrina, paremta šeimos, kaip svarbaus visuomenės instituto, įvaizdžiu lemia, jog katalikiškose valstybėse jauni žmonės bus laikomi savo tėvų šeimos tąsa. O protestantiškose šalyse, kuriose šeimos rolė ne tokia svarbi, jauni žmonės bus laikomi atskirais individais.¹³ Mínguez taip pat teigia, kad šeimos institutas turėtų lemti, kokia šalyse vyraus socialinės apsaugos sistema. Tirdama Ispanijos lyčių stereotipus autorė sako, kad visuomenėje, kurioje šeima yra statoma kaip šalies mastu itin svarbus institutas, socialinės apsaugos schemos irgi bus orientuotos į šeimą kaip vienetą, o ne atskirą žmogų.¹⁴ Nors ji tiesiogiai nenagrinėja jaunų žmonių padėties, vis dėlto jos tyrimo objektas koreliuoja su šio tyrimo objektu ir gali padėti paaiškinti jaunimo gerovės režimų skirtumus. Yra autorių, kurie socialinės apsaugos sistemos skirtumus aiškina kiek kitaip. Mikael Nygård nagrinėdamas Skandinavijos gerovės režimus teigia, kad tose šalyse, kuriose ilgą laiką valdo socialdemokratiškos partijos socialinė apsauga yra individualizuota. Anot jo, kairiosios partijos, atstovaudamos pažeidžiamus visuomenės sluoksnius bei nesiremdamos katalikišku mokymu apie šeimą akcentuoja individą kaip pagrindinį valstybės paramos gavėją.¹⁵ Nuo sprendimų priėmimo lauko nenukrypsta Ji Young Kang – laiko skalėje nagrinėdamas 13 valstybių, jis sako, kad lyčių skirtumai socialinės apsaugos sferoje mažėja ten, kur yra stiprios moterų teises palaikančios interesų grupės.¹⁶ Nors jis nagrinėja kitą pažeidžiamą visuomenės grupę, tačiau interesų grupių vaidmens idėjos svarbios ir jaunimo klausimu. Taigi, galima pastebėti, jog yra autorių, nagrinėjančių socialinės apsaugos sistemos skirtumų priežastis. Tačiau dažnai tyrimuose neregūruoja jaunimas, dalis tyrėjų nagrinėja tik vieną ar kelis atvejus. Svarbu į tokius tyrimus įtraukti jaunus žmones, kad būtų išnagrinėta ir jų patirtis, būtų galima geriau suprasti skirtingų gerovės valstybės požiūrių priežastis.

---

¹² Chevalier, „Varieties of youth welfare citizenship“.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Almudena Moreno Mínguez, „Family and gender roles in Spain from a comparative perspective.“ *European Societies*, 12.1 (2010): 85-111.

¹⁵ Mikael Nygård, „Welfare-ideological change in Scandinavia: a comparative analysis of partisan welfare state positions in four Nordic countries, 1970–2003.“ *Scandinavian Political Studies*, 29.4 (2006): 356-385.

¹⁶ Ji Young Kang, „Institutions and the gender wage gap: How production and welfare regime moderates the effect of family policy.“ *International Journal of Social Welfare* 30.1 (2021): 46-57.

Iš aptartos literatūros galima pastebėti, jog egzistuoja daug požiūrių kaip reikėtų vertinti VRE gerovės režimus. Žiūrint į Šataitės (2022) tyrimą ir teigiant, kad VRE šalis galima talpinti į Vakarų Europai pritaikytą jaunimo gerovės režimų tipologiją, kyla klausimas, kodėl iš pažiūros panašiose šalyse egzistuoja skirtingi režimai. Nemažai autorių tyrinėja (jaunimo) gerovės skirtumų priežastis, tačiau nėra daryta tyrimų, kurie nagrinėtų besivystančius gerovės režimus bei tikrintų prielaidų stiprumą. Šis darbas leis išsiaiškinti, kurios teorinės prielaidos ar jų kombinacijos yra reikšmingos VRE gerovės valstybėms bei leis geriau suprasti regiono gerovės politiką, daryti rekomendacijas politikos formuotojams.

2. Teorinis pagrindas

2.1. Jaunimo gerovės režimai

Pastebėjęs, jog jaunystė, kaip periodas tarp vaikystės ir suaugusiojo gyvenimo, kuomet žmogaus rolė visuomenėje drastiškai pasikeičia, pastaraisiais metais ypač išsitiesė, jauni žmonės patiria didesnę skurdą ir nedarbą negu kitų amžiaus grupių atstovai, o skirtingose valstybėse jaunų žmonių patirtys skiriasi, Tom Chevalier pristatė dviejų dimensijų tipologiją, kuria skirsto gerovės režimus pagal tai, kaip jie reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką gerovės valstybei.¹⁷ Išskyręs gerovės valstybės požiūrį į jaunimą į dvi dimensijas, socialinės apsaugos ir darbo rinkos, autorius pristato keturis jaunimo gerovės režimų (angl. *youth welfare citizenship*) tipus.

Tipologijoje peržengimas į suaugusiojo gyvenimą siejamas su finansine nepriklausomybe, o tai galima padaryti dviem būdais: įeiti į darbo rinką ir gauti darbo užmokestį arba gauti valstybės paramą per socialines išmokas. Valstybė jaunus žmones gali remti dviem būdais: per stipendijas ir/arba bandant palengvinti perėjimą iš mokymo įstaigos į darbo rinką.¹⁸ Tai yra pagrindinė tipologijos skirtis tarp skirtingų gerovės režimų.

Kadangi tipologija susideda iš dviejų dimensijų, socialinės apsaugos ir darbo rinkos įtrauktumo, svarbu aptarti, kaip jos abi operacionalizuojamos. Kalbėdamas apie socialinės apsaugos dimensiją Chevalier teigia, kad jaunų žmonių padėtis visuomenėje nėra komodifikuota, kadangi dėl įvairių priežasčių (pvz.: jaunimo nedarbo, mokymosi universitete) jauni žmonės nebūna įjęję į darbo rinką. Todėl valstybė per tam tikras socialines programas gali padėti jaunimui sušvelninti perėjimą į darbo rinką. Tai galima padaryti per su mokslu susijusią paramą, socialines išmokas ir šeimos išmokas. Čia atsiranda pagrindinė dimensijos skirtis: iš feminizmo studijų pasiskolinta išlaisvinimo iš šeimos sąvoka apibrėžia,

---

¹⁷ Chevalier, 2016

¹⁸ *Ibid.*

kiek jauni žmonės gali išlaikyti save be šeimos pagalbos. Šeiminėje socialinės apsaugos sistemoje jauni žmonės yra priklausomi nuo šeimos paramos, o valstybinės išmokos pirmiausia yra nukreiptos į šeimą, kaip pagrindinį visuomenėje veikiančią vienetą. Kita vertus, individualizuotoje socialinės apsaugos sistemoje jauni žmonės suvokiami kaip nuo šeimos atskiri asmenys, todėl ir valstybės parama nėra nukreipta į šeimą, o tiesiogiai į jauną žmogų.¹⁹ Todėl socialinės apsaugos dimensija Chevalier darbe bei šiame darbe bus suprantama per šeimos vaidmenį ne tik visuomenės gyvenime, bet ir socialinės politikos klausimais, o individualizuota arba šeiminė sistema bus pagrindinės šios dimensijos skirtys.

Antroji tipologijos dimensija nagrinėja darbo rinkos įtrauktumą. Čia Chevalier svarsto, kad jauni žmonės sunkiau įsilieja į darbo rinką, jų darbo santykiai būna mažiau tradicinių formų. Gerovės valstybės vaidmuo norint palengvinti šį įsiliejimą būna platesnis negu tiesiog socialinės išmokos – jauniems žmonėms svarbu suteikti įgūdžius, taip pat svarbi ir valstybėje vyraujanti darbo rinkos politika. Pagrindinė dimensijos skirtis yra ekonominis įtrauktumo tipas. Vienose sistemose specifiniai įgūdžiai suteikiami tik daliai jaunų žmonių (dėl elitistinės švietimo sistemos), dažnai čia vyrauja aukštas mokyklos nebaigusių žmonių procentas, o pagrindinė aktyvios darbo rinkos politikos priemonė yra lengvatos darbdaviams, įdarbinantiems jaunus žmones. Ši sistema tipologijoje vadinama selektyvia. Kitoje sistemoje – įtraukiojoje – bandoma suteikti įgūdžius visiems jauniems žmonėms, bandoma didinti išsilavinimo prieinamumą, o pagrindinės aktyvios darbo rinkos politikos priemonės yra orientuotos į jaunus žmones, jų kvalifikacijos kėlimą ar keitimą.²⁰ Todėl ekonominio įtrauktumo dimensiją darbe bus galima suvokti kaip skirtį tarp įtraukios ir selektyvios švietimo sistemos bei darbo rinkos politikos. Toliau bus atskirai pristatomas kiekvienas jaunimo gerovės režimas bei nurodoma, kokios regiono valstybės priklauso atskiriems tipams.

2.1.1. Atmestas jaunimo gerovės režimas

Šis tipas būdingas Pietų Europos valstybėms, o kaip pavyzdinį atvejį autorius pasirinko Prancūziją. Tipui priklausantiems gerovės režimams būdinga šeiminė socialinė apsauga – katalikiškajai tradicijai būdingi šeimos apsauginiai tinklai, kuomet šeimos nariai laikomi pirmine socialine apsauga. Jaunimas čia ne išimtis. Dažnai tokio tipo valstybėse jauni žmonės pirmiausiai laikomi savo tėvų šeimos tąsa – jie negali savarankiškai aplikuoti ir gauti socialinę apsaugą, kitas garantijas, jų socialinė padėtis iš esmės priklauso nuo jų tėvų socialinės padėties. Panaši situacija yra ir išsilavinimo sferoje. Čia valstybės

---

¹⁹ Chevalier, 2016.

²⁰ *Ibid.*

parama studentams skaičiuojama pagal tėvų pajamas. Pati švietimo sistema yra elitistinė (mažai paramos gauna žemus gebėjimus demonstruojantys ir prastesnius įgūdžius turintys jaunuoliai, dėl ko matomi aukšti mokslų nebaigiančių jaunų žmonių skaičiai, susiformuoja „elitinės“ aukštosios mokyklos). Dėl to atskirtis tarp jaunų žmonių įgūdžių klausimu irgi didelė, į darbo rinką įsilieti labai sunku, dėl didelio jos uždarumo. Valstybė čia turi imtis priemonių, kaip užtikrinti aukštesnį įsidarbinimą ir kaip viena iš strategijų veikia darbo užmokesčio jauniems žmonėms mažinimas, mokestinės lengvatos darbdaviams, įdarbinantiems jaunimą.²¹ Kalbant apie VRE valstybes, Šataitės darbe šiam tipui nebuvo priskirta nei viena valstybė, o Broka ir Toots darbe į šį tipą patalpinta Bulgarija.²²

2.1.2. Antrarūšis jaunimo gerovės režimas

Prie šio tipo Chevalier priskyrė daugiausiai anglosaksiškas valstybes, o kaip idealųjį tipą pasirinko Jungtinę Karalystę. Tipui priklausančioms valstybėms būdinga darbo rinkos politika yra panaši į ankstesnio tipo valstybių – švietimo sistema elitistinė, įgūdžiai suteikiami tik mažai daliai jaunų žmonių, dėl ko darbo rinkoje valstybė turi imtis aktyvių veiksmų ir mažinti mokesčius darbdaviams arba mažinti atlyginimus jauniems žmonėms. Tačiau socialinės apsaugos dimensijoje vyrauja jau kitoks požiūris. Šio tipo valstybėse pastebima, kad socialinė apsauga nebeprisiklauso nuo tėvų, jauni žmonės nelaikomi savo tėvų šeimos tąsa – jie laikomi savarankiškais individais, kurie gali pretenduoti į socialinę apsaugą, nedarbo išmoką, paskolas mokslams, kurios suteikiamos neatsižvelgiant į tėvų pajamas. Tėvai taip pat nebeturi oficialios pareigos išlaikyti vaikus, kai jiems sukanka 18 metų (arba kol pabaigia vidurinę mokyklą), dėl ko jie negali pretenduoti į mokestines lengvatas ar išmokas vaikui. Tokiose sistemose jaunimo skurdas didesnis negu šeiminių socialinės apsaugos sistemos valstybėse todėl, kad jaunimas dažniau gyvena savarankiškai, remiasi į valstybės sukurtus apsauginius tinklus.²³ Kalbant apie VRE valstybes, iš 1 lentelės matoma, kad Šataitės darbe šiam tipui priskiriamos Bulgarija ir Rumunija, o Broka ir Toots darbe šiam tipui nepriklauso nei viena valstybė.²⁴

2.1.3. Stebimas jaunimo gerovės režimas

---

²¹ Chevalier, 2016.

²² Broka ir Toots, 2021.

²³ Chevalier, 2016.

²⁴ Broka ir Toots, 2021.

Šataitė, 2022.

Šiam tipui dažniausiai priskiriamos kontinentinės Europos valstybės, o kaip idealusis tipas parinkta Vokietija. Režimo šalims būdinga šeiminė socialinės apsaugos sistema, kuomet jauni žmonės laikomi savo tėvų šeimos tąsa, jie negali savarankiškai pretenduoti į socialinę apsaugą, nedarbo išmokas, tėvai gauna mokesťines lengvatas bei išmokas už savo suaugusius vaikus. Tačiau darbo rinkos sistema tipo valstybėse jau kitokia – įtraukioji. Tai reiškia, kad nuo pat mokyklinio ugdymo įgūdžius stengiamasis suteikti visiems jauniems žmonėms, nesukuriama elitistinė švietimo sistema, veikia į darbo rinkos poreikius fokusuotos profesinės mokyklos, patys jauni žmonės per aktyvias darbo rinkos politikas skatinami mokytis ir tobulėti, esant reikalui – persikvalifikuoti.²⁵ Šio tipo valstybėse tęsiama katalikiška tradicija, kuomet socialinė apsauga pirmiausia yra šeimos prerogatyva, tačiau darbo rinka jau yra pritaikyta jauniems žmonėms, jiems suteikiami reikalingi įgūdžiai. Lentelėje 1 galima pastebėti, jog Šataitės darbe tipui priskiriama dauguma VRE regiono valstybių: Čekija, Lenkija, Slovakija, Lietuva, Estija, Kroatija ir (kai kuriais atvejais) Latvija, o Broka ir Toots darbe į kategoriją priskiriamos Lietuva, Lenkija ir Slovėnija.²⁶

	Darbo rinkos įtrauktumo dimensija		
		Atrankinė sistema	Įtraukioji sistema
Socialinės apsaugos dimensija	Šeiminė sistema	Atmestas jaunimo gerovės režimas	Stebimas jaunimo gerovės režimas
			Čekija, Estija, Kroatija, Lenkija, Lietuva, Slovakija
	Individualizuota sistema	Antrarūšis jaunimo gerovės režimas	Įgalinantis jaunimo gerovės režimas
		Bulgarija, Rumunija	Latvija, Slovėnija, Vengrija

Lentelė 1 Jaunimo gerovės režimai ir jiems priklausančios VRE šalys. Sudaryta autorės, pagal Chevalier (2017) ir Šataitę (2022).

2.1.4. Įgalinantis jaunimo gerovės režimas

²⁵ Chevalier, 2016.

²⁶ Broka ir Toots, 2021.
Šataitė, 2022.

Galiausiai į šį tipą priskiriamos daugiausiai Skandinavijos valstybės, kaip pavyzdinis atvejis pasirenkama Švedija. Šioms valstybėms būdinga įtraukioji darbo rinkos sistema, kuomet įgūdžiai suteikiami visiems jauniems žmonėms, veikia aktyvios darbo rinkos politikos, valstybė skiria dėmesį persikvalifikavimui. Taip pat socialinės apsaugos sferoje jauni žmonės laikomi savarankiškais individais, gali patys pretenduoti į socialinę apsaugą, nedarbo išmokas, tėvai už juos negauna mokestinių lengvatų ar išmokų.²⁷ Tokiose valstybėse jaunimas visais atžvilgiais prilyginamas suaugusiems žmonėms, kas reiškia, kad gerovės valstybė jų nediskriminuoja nei darbo rinkoje, nei socialinės apsaugos sferoje. Lentelėje 1 matoma, kad iš VRE valstybių Šataitė į šį tipą talpina Slovėniją, Vengriją ir kai kuriais atvejais Latviją, o pagal Broka ir Toots tyrimą šiam tipui priskiriama Estija.²⁸

Tipologija leidžia apibūdinti, kaip skirtingai valstybės reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką, o idealieji atvejai parodo, kaip situacija atrodo skirtingose valstybėse. Vis dėlto, reikia pastebėti, kad autoriaus tipologijos idealieji atvejai (Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Vokietija ir Švedija) atitinka Esping-Andersen aprašytus idealiuosius gerovės valstybės tipus (pridedant Viduržemio jūros valstybių tipą). Todėl kyla klausimas dėl tipologijos naudingumo. Vis dėlto, ji yra naudinga nagrinėjant besivystančias gerovės valstybes, kuriose dar nėra nusistovėjęs vienas iš gerovės režimų, o mezo lygmens analizė gali padėti geriau suprasti šalių gerovės politiką.

Taip pat, jau skaitant idealiųjų tipų pavadinimus galima pastebėti, jog jie išreiškia tam tikrą šališkumą: Skandinavijos valstybes talpinantis tipas vadinamas „įgalinančiu“, o Viduržemio jūros regiono gerovės valstybes talpinantis tipas vadinamas „atmestu“. Tokie pavadinimai nebūtinai atliepia autoriaus ideologines nuostatas, bet turi tam tikrą ideologinį svorį. Vis dėlto, ji leidžia efektyviai išsiaiškinti, kaip skirtingai valstybės reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką, o idealieji atvejai parodo, kaip atrodo situacija skirtingose valstybėse, todėl ji darbe bus naudojama kaip atspirties taškas tolimesnei analizei. Tačiau, pristatyta tipologija ir skirstymas nepaaiškina, kodėl valstybės į tą pačią riziką reaguoja taip skirtingai, o tik suskirsto valstybes į skirtingus režimus. Tam, kad būtų galima bandyti paaiškinti valstybių jaunimo gerovės režimų skirtumus, svarbu apsibrėžti pagrindinę darbo sąvoką ir prielaidą. Taip pat svarbu žiūrėti į literatūrą nagrinėjančią (jaunimo) gerovės režimų susiformavimo priežastis ir iš jos išskirti pagrindinius nepriklausomus darbo kintamuosius.

---

²⁷ Chevalier, 2016.

²⁸ Broka ir Toots, 2021.
Šataitė, 2022.

2.2.1. VRE gerovės režimai subyrėjus socialistiniam blokui

Viena pagrindinių darbo prielaidų yra tai, jog regiono valstybės turėjo panašų pradžios tašką. Tai leidžia teigti, kad kažkuriuo metu valstybėms vystantis jų keliai išsiskyrė. Tačiau tik tuo atveju, jeigu iš tikro valstybių jaunimo gerovės režimai buvo vienodi ar bent panašūs joms pereinant į liberalias demokratijas, galima atlikti tyrimą ir aiškintis skirtumų priežastis. Kad būtų galima išsiaiškinti, kokia buvo jaunimo gerovės režimų situacija regione 1989-1993 m. reikėtų kartoti Šataitės 2022 m. tyrimą su praėjusio amžiaus 10 deš. duomenimis. Tačiau, tuo metu nei viena valstybė nepriklausė ES, daugumoje vyravo politinė ir ekonominė suirutė, dėl ko centralizuotus ir patikimus statistinius duomenis apie jaunų žmonių socialinę apsaugą ir situaciją darbo rinkoje rasti sunku ar neįmanoma.

Vis dėlto, yra nemažai akademinų darbų, aprašančių to meto gerovės valstybės institucijų situaciją regione. Literatūroje teigiama, kad subyrėjus socialistiniam blokui vakarinėse jo valstybėse gerovės valstybės buvo gana skirtingos, tačiau visos pasižymėjo keletu bruožų. Pirmiausia, iš pirmo žvilgsnio jos buvo gana panašios į socialdemokratinės gerovės valstybes, tačiau nesant demokratinio režimo, jose žymiai svarbesnį vaidmenį vaidino valstybė. Dėl to pereinant tiek prie demokratinio režimo, tiek prie rinkos ekonomikos, gerovės programos neišvengiamai turėjo trauktis.²⁹ Didelis valstybės aparatas regione leido sukurti išplėstinius gerovės mechanizmus: mažą nedarbo lygį, palankias motinystės išmokas ir vaiko priežiūros įstaigų prieinamumą, gana pigią sveikatos apsaugą. Vis dėlto, visi šie mechanizmai slėpė labai žemą darbo efektyvumą, prastą darbo užmokestį ir nematomą nelygybę.³⁰ Galima teigti, kad visos regiono valstybės pasižymėjo šiomis charakteristikomis, todėl jų gerovės režimai buvo gana panašūs. Tokį režimą autoriai vadina biurokratinio kolektyvistiniu valstybiniu gerovės režimu.³¹

Nors autoriai nesutaria, ar po postkomunistinės transformacijos VRE šalių gerovės režimai panašėjo į Vakarų Europos režimus, ar suformavo vieną atskirą režimą, ar vystėsi itin skirtingai, vis dėlto visi sutaria, jog valstybėms tik išsilaisvinus iš komunistinio režimo, jų gerovės režimus buvo galima klasifikuoti į vieną tipą.³² Pirminė šio darbo prielaida yra tai, jog jaunimo gerovės režimai subyrėjus socialistiniam blokui visose regiono šalyse buvo panašūs. Tokios prielaidos dėl duomenų trūkumo

---

²⁹ Zsuzsa Ferge, „Welfare and ‘ill-fare’ systems in Central-Eastern Europe“, *Globalization and European welfare states*, (Palgrave, London, 2001), 127-152.

³⁰ Bob Deacon, „Developments in East European social policy“, kn. *New perspectives on the welfare state in Europe*, sud. Catherine Jones (Routledge, 2002), 171-191.

³¹ *Ibid.*

³² Dragos Adascalitei, „Welfare state development in Central and Eastern Europe: A state of the art literature review“, *Studies of Transition States and Societies*, 4, No. 2 (2012): 59-70.

empiriškai patvirtinti beveik neįmanoma, tačiau žiūrint į akademinę literatūrą galima pamatyti, jog bendri gerovės režimai tuo laikotarpiu buvo itin panašūs ir buvo klasifikuojami į vieną tipą. Tokia klasifikacija paremia darbo prielaidą, todėl galima teigti, jog kažkuriuo metu valstybėms vystantis, pereinant prie rinkos ekonomikos ir liberalios demokratijos, jų gerovės režimai ir jaunimo gerovės režimai išsiskyrė. Autoriai nesutaria dėl išsiskyrimo priežasčių, todėl šiame darbe aiškinant jaunimo gerovės režimų skirtumų priežastis, bus galima prisidėti prie akademinės diskusijos aiškinant bendrus regiono gerovės režimų skirtumus.

2.2.2. Ar jaunimas yra socialinė rizika gerovės valstybei?

Kita darbo prielaida yra ta, kad jaunimas yra socialinė rizika gerovės valstybei. Pirma, reikia apžvelgti, kaip darbe bus apibrėžiama jaunystė. Jungtinių tautų organizacija (JTO) apibrėžia jaunystę kaip perėjimą iš priklausomybės nuo kitų žmonių vaikystėje į nepriklausomybę ir suaugusiojo gyvenimą.³³ Chevalier tai taip pat apibrėžia kaip žmogaus rolės visuomenėje pasikeitimą – iš priklausomybės nuo kitų žmonių pereinama prie dalyvavimo darbo rinkoje, politiniuose procesuose, nepriklausomybės nuo kitų asmenų.³⁴ JTO taip pat pažymi, jog jaunystė yra periodas nuo 16 iki 29 metų, todėl šio apibrėžimo, su išimtimis,³⁵ bus laikomasi ir šiame darbe.

Daug autorių pripažįsta, jog nuo maždaug praėjusio amžiaus 10 deš. vakarietiška gerovės valstybė išgyvena krizę. Besikeičianti socioekonominė padėtis, globalizacija, deindustrializacija, demografiniai pokyčiai ir lyčių rolių visuomenėje kaita reiškia, jog pirmiausia vieno duonos pelnytojo, dirbančio fiksuotą darbą fabriko šeimos modeliui pritaikyta šiuolaikinė gerovės sistema turi prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų.³⁶ Naujos visuomenės grupės žengia į darbo rinką, nauji šeimos modeliai įsitvirtina visuomenėje, o egzistuojanti socialinės apsaugos sistema nėra pajėgi jų apsaugoti. Jaunimas šiuo atveju atsiranda kaip rizikos grupė, kadangi periodas tarp vaikystės ir suaugusiojo gyvenimo išsitiesia, dėl besikeičiančios ekonominės situacijos didėja jaunimo nedarbas, daugėja jaunų žmonių, kurie nedirba ir nesimoko, didėja jaunimo skurdo lygis. Net liberaliose darbo rinkose kaip Jungtinėje Karalystėje pastebimas didėjantis jaunimo nedarbas dėl įgūdžių stokos ir kitų kliūčių naujiems suaugusiesiems įsilieti

---

³³ „Definition of youth“, *United Nations Youth*, žiūrėta 2024-02-10, <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>.

³⁴ Chevalier, 2016.

³⁵ Dėl duomenų pasiekiamumo šiame darbe gali būti iki galo nesilaikoma JTO pasiūlyto amžiaus tarpsnio – dažnai oficialiuose statistikos portaluose jaunimu laikomi žmonės nuo 18 metų arba iki 34 metų. Vis dėlto, esminės įtakos tyrimui tai neturėtų turėti.

³⁶ Emanuele Ferragina, Martin Seeleib-Kaiser, and Thees Spreckelsen, „The four worlds of ‘welfare reality’—social risks and outcomes in Europe“, *Social Policy and Society*, 14, No. 2 (2015): 287-307.

į darbo rinką.³⁷ Nors egzistuoja skirtingi gerovės režimai, tačiau daugumoje Vakarų valstybių jaunimas yra laikomas rizikos grupe, kuomet kalbama apie jų įgūdžius, perėjimą į darbo rinką, o tai, kad jiems vis sunkiau tai padaryti, jaunimo skurdo lygis yra vis didesnis, jauni žmonės vėliau palieka tėvų namus, o realios pajamos gerokai mažesnės negu jų bendraamžių prieš XX a. 10 deš. rodo, kad beveik visoms gerovės valstybėms nesiseka kovoti su socialinėmis rizikomis, kurios kyla dėl jaunystės periodo. Todėl šiame darbe bus laikomasi prielaidos, jog jaunimas yra socialinė rizika gerovės valstybei ir norint geriau suprasti šiuolaikinę gerovės politiką būtina žiūrėti į pažeidžiamų grupių situaciją ir tai, kaip gerovės valstybė tvarkosi su toms grupėms kylančiais sunkumais ir rizikomis.

2.3. Kas lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus?

Kadangi Chevalier tipologijoje gerovės valstybių reakcija į jaunimą kaip riziką matuojama per socialinę apsaugą (ar jaunos žmonės saugo valstybė, ar šeima) ir darbo rinkos pobūdį (ar siekiama suteikti rinkoje paklausius įgūdžius, ar mažinamas darbo užmokestis jauniems žmonėms, kad jie taptų paklausesne darbo jėga).³⁸ Todėl, norint išsiaiškinti, kodėl valstybės į jaunimą reaguoja skirtingai, bus žiūrima į šias dvi dimensijas.

2.3.1. Socialinės apsaugos dimensija

Kalbant apie socialinę apsaugą, svarbu žiūrėti ar jauni, sulaukę pilnametystės žmonės yra laikomi šeimos tąsa ar atskirais individais. Nors Chevalier savo darbe nenagrinėjo skirtingų jaunimo gerovės režimų susiformavimo priežasčių, kalbant apie socialinės apsaugos dimensiją jo darbe galima išvelgti spėjimą, kodėl vienoje valstybėje į individus žiūrima kaip į tėvų šeimos tąsą, o kitur – kaip į nepriklausomus individus. Autorius teigia, kad tokią skirtį lemia religinė skirtis tarp valstybių.³⁹ Vis dėlto, yra nemažai autorių, kurie teigia, jog egzistuoja kitokie paaiškinimai skirtingoms valstybių pozicijoms, ir jie bus taip pat aptariami šiame skyriuje. Svarbu pažymėti, jog nei vienas iš aptariamų autorių netikrino savo iškeltų prielaidų daugiau negu dviem atvejais, todėl jų operacionalizacija ir tikrinimas yra vienas pagrindinių šio darbo indėlių į mokslinę diskusiją.

---

³⁷ Peter Taylor-Gooby and Trine P. Larsen, „The UK—A Test Case for the Liberal Welfare State?“, kn. *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*, sud., Peter Taylor-Gooby, (Oxford: Oxford University Press, 2004), 55-82.

³⁸ Chevalier, 2016.

³⁹ *Ibid.*

Vienas iš aiškinimų, kurį kaip prielaidą savo darbe naudojo Chevalier, kodėl jauni žmonės laikomi šeimos tąsa ir jiems parama suteikiama pagal tėvų socialinį statusą yra Bažnyčios vaidmuo ir tradicija valstybėje. Katalikiškoji socialinė doktrina teigia, jog iki pradėdant dirbti savarankiškai, vaikai yra tėvų atsakomybė, jie turi juos remti ir išlaikyti.⁴⁰ Todėl galima daryti išvadą, jog katalikų bažnyčios vaidmuo yra svarbus kintamasis aiškinant, kodėl vienos gerovės valstybės į jaunimą žiūri kaip į savarankiškus individus, o kitos – kaip į savo tėvų šeimos tąsą. Kalbant apie regiono specifiką, galima pastebėti, kad VRE šalyse vyrauja trys pagrindinės krikščionybės atšakos: katalikybė, stačiatikybė ir reformatoriška atšaka. Nors Chevalier aptartoje skirtyje kalbama tik apie liuteronišką ir katalikišką socialinę doktriną, galima teigti, kad stačiatikišką socialinę doktriną dažniau priskiriame prie liuteroniškos atšakos, kadangi čia Bažnyčios bei šeimos vaidmuo yra užpildyti spragą, kurios neišpildo valstybė (katalikiškose šalyse tai veikia atvirkščiai – valstybė užpildo Bažnyčios ir šeimos tinklų neužpildytas spragas).⁴¹ Todėl reikšmingas kintamasis lieka tik Katalikų bažnyčios vaidmuo valstybėje.

Pasiremdamas Chevalier tipologija ir nagrinėdamas Turkijos, kaip atiesto jaunimo gerovės režimo atvejį, Yılmaz rašo, jog šalies priskyrimą Pietų Europos (dažniausiai kartu ir atiesto jaunimo gerovės režimo) gerovės valstybės tipui gali lemti silpna institucinė sąranga, leidžianti susiformuoti patronažo tinklams, ir įsivaizdavimas, jog šeima yra efektyviausias „apsauginis tinklas“ visuomenėje (čia grįžtama prie katalikiškos socialinės doktrinos).⁴² Anot Almudenos Moreno Mínguez, visuomenėse, kuriose šeima laikoma svarbiu vienetu valstybiniu mastu, kur šeimos tinklai istoriškai svarbūs, kaip apsaugantys nuo negandų, nevyko gerovės valstybės pertvarka, kuomet moterys pradėjo laisviau įsilieti į darbo rinką – socialinė apsauga taip ir liko šeimos reikalas, o moterų judėjimai nepasiekė ryškių rezultatų.⁴³ Nors čia autorė tiria moterų socialinę apsaugą, tačiau nuspręsta kintamąjį naudoti šiame darbe tiriant jaunimo socialinę apsaugą gerovės valstybėje, kadangi pas autorę socialinė apsauga skirstoma į šeimines ir individualizuotą, kaip tai daroma ir Chevalier tipologijoje. Todėl šeimos reikšmė valstybėje gali būti vienas iš veiksnių, paaiškinančių skirtingą socialinę politiką jaunimo atžvilgiu, nors to savo darbe Chevalier nemini kaip vieno iš galimų šalių skirtumų aiškinimų.

Kitaip nei Chevalier, Mikael Nygård tirdamas Šiaurės šalių gerovės režimo kismą krizių akivaizdoje kaip vieną pagrindinių kintamųjų gerovės režimo formavimėsi ir ilgalaikiškume pažymi politinių partijų vaidmenį – socialdemokratų partijos dažniau palaiko didesnę valstybės vaidmenį (iš ko,

---

⁴⁰ Chevalier, 2016.

⁴¹ Lina Molokotos-Liederman, „Orthodox Social Service and the Role of the Orthodox Church in the Greek Economic Crisis“, (2012).

⁴² Volkan Yılmaz, „Youth welfare policy in Turkey in comparative perspective: a case of ‘Denied Youth Citizenship’“ *Southeast European and Black Sea Studies* 17, No.1 (2017): 41-55.

⁴³ Almudena Moreno Mínguez, „Family and gender roles“.

pasak autoriaus, seka Šiaurės valstybių modelis) negu krikščionių demokratų ar liberalų partijos (iš kurių valdymo (arba valdymo kartu su socialdemokratais) seka kiti gerovės režimai). Todėl partijų valdymas ir nuostatos taip pat yra svarbus nepriklausomas kintamasis nusakant, kodėl egzistuoja skirtingi gerovės režimai.⁴⁴ Taigi, tyrime bus atsižvelgiama į šią teorinę prielaidą, ji bus naudojama tiriant jaunimo gerovės režimus.

Kaip dar vieną aiškinimo alternatyvą, Ji Young Kang įvardija interesų grupių kovą dėl socialinės apsaugos. Jis teigia, jog ten, kur aktyviai veikia grupė, nusiteikusi prieš aktyvią šeimos politiką (didesnę socialinę apsaugą moterims, lankstų darbo grafiką), tokias politikas įvesti bus sunkiau negu ten, kur tokių grupių nėra. Ir atvirkščiai, jeigu aktyviai veikia moterų organizacijos, tokioms politikoms atsirasti darbotvarkėje bus paprasčiau.⁴⁵ Tą pačią logiką galima taikyti ir kalbant apie jaunimo socialinę apsaugą: interesų grupių vaidmuo yra svarbus formuojant politinę darbotvarkę ir kuria nors linkme kreipiant gerovės valstybės viešąją politiką. Jeigu aktyviai veikia jaunimo organizacijos, kurios aktyviai kelia socialinės apsaugos individualizacijos klausimą, sprendimas individualizuoti soc. apsaugą turėtų būti priimtas, ir atvirkščiai.

Taigi, galima pastebėti, jog Chevalier, pristatydamas socialinės apsaugos dimensiją, kaip skirtumų aiškinimą pristato skirtį tarp katalikybės ir protestantizmo. Vis dėlto, kiti gerovės valstybės tyrėjai išskiria kitus alternatyvius aiškinimus – politinių partijų, interesų grupių vaidmenį, šeimos svarbą visuomeniniame gyvenime. Ir nors iš alternatyvių aiškinimų tik Yılmaz tiesiogiai nagrinėja jaunimo gerovės politiką, tačiau visi jie gali būti pritaikomi šio darbo lygmenyje, kadangi tiek politinės partijos, tiek interesų grupės formuoja politinę darbotvarkę, į kurią įeina ir jaunimo socialinės politikos klausimai, jos gali pakeisti valstybėse egzistuojančias nuostatas ar jauni žmonės yra nepriklausomi asmenys ar šeimos tėsa. Taigi, visi 4 aiškinimai bus aktualūs šiame darbe siekiant išsiaiškinti, kas lemia skirtumus tarp VRE regiono jaunimo gerovės režimų. Kadangi nei vienas iš autorių darbuose nepateikė aiškios kintamųjų operacionalizacijos, šiame tyrime ji bus atliekama savarankiškai.

2.3.2. Darbo rinkos dimensija

Darbo rinkos įtrauktumo dimensijoje svarbu kalbėti apie jauniems žmonėms suteikiamus įgūdžius ir švietimo sistemą. Chevalier išskirdamas du darbo rinkos įtrauktumo tipus (įtraukujį ir atrankinį) darė prielaidą, jog tai lemia pirmiausia švietimo sistema valstybėje. Vis dėlto, kiti gerovės valstybės tyrėjai

---

⁴⁴ Mikael Nygård, „Welfare-ideological change in Scandinavia“.

⁴⁵ Ji Young Kang, „Institutions and the gender wage gap“.

aiškindami jaunimo įgūdžių pasiskirstymą ir padėtį darbo rinkoje, akcentuoja kitus aiškinimus, todėl ir jie bus įtraukiami į analizę. Vėlgi, svarbu pastebėti, jog nei vienas autorius empiriškai netikrino savo prielaidų apie darbo rinkos sistemos įtrauktumą su daugiau negu pora atvejų, todėl šiame tyrime toks tikrinimas prisidės prie platesnės mokslinės diskusijos, leis patikrinti autorių prielaidų patikimumą.

Pirmiausia, Chevalier išskiria du viduriniojo ir aukštojo išsilavinimo tipus, kurie lemia ar jauni žmonės lengvai įgis rinkoje paklausių įgūdžių. Esant įtraukiajai švietimo sistemai visiems besimokantiems žmonėms suteikiami panašūs įgūdžiai, yra mažai mokslus metančių žmonių, išvystytas profesinių mokyklų tinklas, kas lemia, jog visi jauni žmonės į darbo rinką ateina su paklausiais įgūdžiais. Selektivi švietimo sistema lemia, jog į aukštojo mokslo institucija bus priimama labai mažai žmonių, o mokymo įstaigas paliks labai didelis jų skaičius, todėl tik maža dalis jaunimo turi darbo rinkai tinkamus įgūdžius.⁴⁶ Katharina Sass tiria Norvegijos ir Vokietijos mokyklų tinklo vystymąsi po Antrojo pasaulinio karo ir teigia, kad platus bendrojo lavinimo mokyklų tinklas lemia, kad jauni žmonės užaugs lygesnėje aplinkoje, o jų įgūdžiai bus tinkamai subalansuoti. Kita vertus, jeigu vaikai nuo mažo amžiaus mokyklose bus skirstomi pagal gebėjimus, pati sistema lems nelygybę tarp vaikų ir jų turimų gebėjimų. Todėl vaikų neskirstymas pagal gebėjimus mokyklose turėtų lemti didesnę lygybę aukštojo mokslo sistemoje.⁴⁷ Broka ir Toots taip pat mini, kad Centrinės ir Rytų Europos šalyse vyrauja tendencija, jog profesinis mokymas yra laikomas antrarūšiu ir dažnai nepadeda jaunimui įsitvirtinti darbo rinkoje su pragyvenimui pakankamomis pajamomis.⁴⁸ Šie švietimo sistemos skirtumai laikomi svarbiais, kuomet kalbama apie jaunimo padėtį darbo rinkoje, todėl darbo rinkos dimensijoje švietimo sistemos pobūdis bus laikomas vienu iš nepriklausomų kintamųjų.

Kaip kitą įgūdžių pasiskirstymo priežastį Nieminen išskiria, kad dalyvavimas jaunimo organizacijose pokario metais Suomijoje vaidino ryškų vaidmenį įtraukiant jaunimą į darbo rinką. Jaunimo organizacijos kūrė bendruomeniškumo ir atsakomybės už bendrą gerį jausmą, kas lėmė, jog vis daugiau jaunų žmonių mokėsi, stengėsi įgyti įgūdžius ir jungėsi prie darbo rinkos. Taip pat organizacijos veikė kaip pilietinio švietimo centrai, kur jauni žmonės buvo šviečiami, ką reikia būti valstybės dalimi.⁴⁹ Taigi, šis tekstas parodo, kad dalyvavimas jaunimo organizacijų veikloje ir pats organizacijų tinklas ugdo jaunų žmonių norą mokytis ir aktyviai dalyvauti darbo rinkoje.

Galiausiai, tirdamas jaunimo tranziciją į darbo rinką Vogel teigia, jog valstybėje vyraujanti nelygybė stipriai lemia ar visiems jauniems žmonėms bus suteikiamas kokybiškas išsilavinimas ir jie

---

⁴⁶ Chevalier, 2016.

⁴⁷ Katharina Sass, „Cleavage structures and school politics“.

⁴⁸ Broka ir Toots, 2021.

⁴⁹ Juha Nieminen, „Citizenship and youth“.

galės aktyviai dalyvauti darbo jėgoje. Nors dažnai kalbama, kad nelygybė yra prastai veikiančios darbo rinkos ir gerovės valstybės išdava, autorius aiškina, kad esant didelei nelygybei pati sistema turi užprogramuojama neįsileisti „pašalinių“ – žemo socioekonominio statuso žmonių. Taip pat žemo socioekonominio statuso žmonėms sunku įgyti išsilavinimą ar skirti laiką jam įgyti, alternatyvieji kaštai dažnai būna per dideli (reikia bet kokių pajamų einamuoju laiku, o ne galimai didesnių pajamų įgijus išsilavinimą).⁵⁰ Todėl didelė nelygybė šalyje lemia, jog darbo rinka nebus įtraukianti, jaunimui bus sunkiau ne tik įgyti išsilavinimą ir naudingų įgūdžių, bet ir įsitraukti į darbo jėgą.

Taigi, Chevalier išskiriama švietimo sistema ir jos selektyvumas yra tik vienas iš aiškinimų, kodėl gerovės valstybės taiko skirtingus veiksmus siekiant įdarbinti jaunus žmones. Kiti autoriai pateikia daugiau aiškinimų, todėl norint plačiau suprasti VRE regiono jaunimo gerovės režimų skirtumus visi aukščiau įvardinti veiksniai bus įtraukti į tolesnę analizę.

Iš aptartos literatūros matome, kad išskiriami septyni nepriklausomi kintamieji, kurie (arba kurių kombinacijos) turėtų lemti, kodėl valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką gerovės valstybei. Tai yra Bažnyčios vaidmuo ir tradicija, tradicinės šeimos institucijos svarba, politinių partijų, interesų grupių vaidmuo, švietimo sistemos lygumas, dalyvavimas jaunimo organizacijose bei nelygybė. Kadangi nei vienas iš autorių darbuose nepateikė tikslios kintamųjų operacionalizacijos, toliau darbe šie kintamieji bus operacionalizuoti, bus pristatyta darbo metodologija. 2 lentelėje pateikiami visi nepriklausomi kintamieji ir jų operacionalizavimas.

3. Metodologija

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kodėl gerovės valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką, nagrinėjant vienuolika 2004, 2007 ir 2013 metais prie ES prisijungusių, socialistinę praeitį turinčių Rytų ir Vidurio Europos valstybių (Lietuva, Latvija, Estija, Vengrija, Slovakija, Slovėnija, Čekija, Lenkija, Rumunija, Bulgarija, Kroatija). Šios valstybės panašiu metu perėjo iš socialistinio režimo prie rinkos ekonomikos ir demokratijos, jose vyko privatizacijos procesai, organizuoti laisvi rinkimai. Taip pat galima teigti, kad visos valstybės judėjo panašia linkme – įgyvendino reformas, reikalingas prisijungti prie ES, ir tai padarė panašiu metu – 8 iš jų prisijungė 2004-aisiais, o Rumunija su Bulgarija – 2007-aisiais, Kroatija – 2013-aisiais. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad valstybės ir jų visuomenės vystėsi panašiai, turėjo tą patį „pradžios tašką“, tačiau toliau vystantis jų keliai išsiskyrė. Reaguodamos

---

⁵⁰ Joachim Vogel, „European welfare regimes and the transition to adulthood“.

į jaunimą kaip socialinę riziką, šios besivystančios gerovės valstybės pasirinko skirtingas strategijas. Broka ir Toots nagrinėjo šešias iš jų, Estiją priskyrė įgalinančiam jaunimo gerovės režimui, Bulgariją – atmetam jaunimo gerovės režimui, o Lietuvą, Latviją, Lenkiją ir Slovėniją – stebimam jaunimo gerovės režimui.⁵¹ Šataitė bakalauro darbe nagrinėjo visas regiono valstybes. Bulgariją ir Rumuniją priskyrė antrarūšiam jaunimo gerovės režimui, Čekiją, Lenkiją, Slovakiją, Lietuvą, Estiją, Kroatiją ir (kai kuriais atvejais) Latviją priskyrė stebimam jaunimo gerovės režimui, o Slovėniją, Vengriją ir (kai kuriais atvejais) Latviją – įgalinančiam jaunimo gerovės režimui.⁵² Taigi, matome, kad valstybių reakcija ne tik gerokai išsiskiria, bet jas galima grupuoti pagal Vakarų Europos valstybėms sukurtą tipologiją, nors įvairiuose šaltiniuose rašoma, jog Centrinės ir Rytų Europos valstybės sudaro atskirą gerovės valstybės tipą. Todėl verta nagrinėti tai, kodėl jaunimo gerovės politika šiose valstybėse skiriasi.

3.1. Kokybinė lyginamoji analizė

Kadangi bus nagrinėjama 11 atvejų ir tai norima padaryti kuo išsamiau, duomenų analizei bus naudojamas kokybinės lyginamosios analizės (KLA) metodas. Charles Ragin teigia, kad šis metodas puikiai sugeba suderinti kiekybinių ir kokybinių metodų elementus, kas reiškia, jog net esant didesniai atvejų skaičiui (negu paprasto kokybinio metodo taikymo metu), bet tuo pat per mažam įprastai statistinei analizei, bus galima iš esmės išnagrinėti atvejus, juos grupuoti ir ieškoti dėsningumų.⁵³ Anot Zenono Norkaus, taikant KLA galima imti daug priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų ir tikrinti, ne tik kokie nepriklausomi kintamieji lemia skirtingus priklausomus kintamuosius, bet ir kokios nepriklausomų kintamųjų kombinacijos daro įtaką skirtingiems priklausomiems kintamiesiems, tai gerokai sunkiau įgyvendinti atliekant įprastą kiekybinį tyrimą. Tai įgyvendinama sudarant KLA lentelę, į kurią įtraukiamos visos įmanomos nepriklausomų kintamųjų įverčių kombinacijos. Nepriklausomų įverčių egzistavimas vertinamas binarinėje sistemoje (pavyzdžiui, jei egzistuoja nepriklausomas kintamasis A, jo reikšmės gali būti 0 (nėra) arba 1 (yra)). Tuomet atliekama Boole'io algebra, kuomet tarsi į matematinę lygtį surašomos visos įmanomos baigtys lemiančios tam tikrą rezultatą. Gautą lygtį reikia prastinti, iki kol ją sudarys mažiausias įmanomas nepriklausomų kintamųjų reikšmių (implikantų) skaičius.⁵⁴ Šitokiu būdu sudaromos visos įmanomos variacijos, kaip nepriklausomi kintamieji gali veikti priklausomus.

---

⁵¹ Broka ir Toots, 2021.

⁵² Šataitė, 2022.

⁵³ Charles C. Ragin, *The Comparative Method: Moving beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley [Calif.] [etc.]: University of California Press, 1989, 10.

⁵⁴ Zenonas Norkus, „Kokybinė lyginamoji analizė kaip sintetinės lyginamojo tyrimo strategijos loginė technika“, *Kokia demokratija, koks kapitalizmas*, (2008): 153-159.

Tyrime naudojant KLA, pirmiausia bus sudaryta visų reikšmių lentelė, kurioje bus paminėta, kokie priklausomi kintamieji gali lemti nepriklausomą kintamąjį. Vėliau naudojantis Boole'io algebra bus sudaromos lygtys, jos prastinamos, iki kol bus gautas rezultatas, kas veikia skirtingas priklausomo kintamojo reikšmes. Kadangi paprastai KLA metodas taikomas dviejų dimensijų kintamiesiems (0 arba 1), o šiame darbe dimensijų keturios (po dvi įmanomas reikšmes kiekvienoje dimensijoje), empirinė analizė bus padalinta į dvi dalis. Pirma, KLA bus atliekama siekiant išsiaiškinti, kas lemia ar valstybės vykdoma jaunimo socialinės apsaugos politika priskiriama šeiminiam ar individualizuotam modeliui. Paskui bus aiškinamasi, kas lemia ar darbo rinkos sistema šalyje yra įtraukioji ar atrankinė. Toliau bus operacionalizuojami teorinėje darbo dalyje išskirti kintamieji, kurie padės nustatyti, kokiam tipui priklauso CRE gerovės valstybės.

3.2. Socialinės apsaugos dimensijos nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija

3.2.1. Bažnyčios vaidmuo ir tradicija

Chevalier teigia, jog katalikų Bažnyčios vaidmuo valstybėje lemia, kad valstybė į jaunus žmones žiūrės kaip į tėvų šeimos tąsą, o socialinė apsauga bus palikta tėvų atsakomybei. Toks šeiminis visuomenės modelis globojamas katalikų Bažnyčios kaip ir vieno duonos pelnytojo šeima.⁵⁵ Todėl tyrime Bažnyčios vaidmuo ir gilios tradicijos bus vertinamos kaip veiksnys, lemiantis, jog valstybės jaunimo socialinės apsaugos sistema bus priskiriama šeiminiam tipui.

Kadangi savo darbe Chevalier nenagrinėjo socialinės apsaugos skirtumų priežasčių, o tik padarė prielaidą, kaip autorius operacionalizuoja šį kintamąjį nėra žinoma. Todėl darbe duomenys bus renkami iš 2017 m. Europos vertybių tyrimo (angl. *European Values Study*), bus naudojamas Q13 klausimo „Ar Jūs išpažįstate kurį nors religinį tikėjimą?“ A punktą „Kurį?“.⁵⁶ Jeigu daugiau negu pusė respondentų bus pasirinkę atsakymą „1 – katalikų“, tai bus koduojama kaip 1, o jeigu mažiau – 0. 1 šiame kontekste reikš, kad socialinės apsaugos sistema turėtų būti šeiminė, o 0 – individualizuota.

3.2.2. Tradicinės šeimos institucijos svarba

Daug autorių teigia, jog visuomenėje išigalėjus vienam tradicinės šeimos modeliui (du tėvai ir jų vaikai), ji vertinama kaip efektyvus „apsauginis tinklas“ ištikus negandoms, todėl ir gerovės valstybė

---

⁵⁵ Chevalier, 2016.

⁵⁶ „European values study 2017. Questionnaire CAPI Lithuania“, *European values study*, 2017.

neperima šeimos rolės apsaugant jaunus žmones nuo sunkumų.⁵⁷ Taigi, darbe šeimos institucijos svarba, jos vertinimas įstatymuose ir viešajame diskurse bus laikomas kaip rodiklis, jog tose valstybėse jaunų žmonių socialinė apsauga paliekama jų šeimos atsakomybei – tai bus laikoma rodikliu, lemiančiu, kad tose gerovės valstybėse socialinės apsaugos sistema yra šeiminei.

Vėlgi, Yılmaz tiesiogiai darbe nenagrinėjo atiesto jaunimo gerovės režimo susiformavimo priežasčių, o tik darė prielaidą, todėl operacionalizacija nėra žinoma ir duomenys bus renkami iš 2017 m. Europos vertybių tyrimo, kur bus naudojama Q25 klausimo „Prašome pasakyti, ar Jūs visiškai sutinkate, sutinkate, nesutinkate ar visiškai nesutinkate su teiginiais, kuriuos aš Jums perskaitysiu.“ v75 dalis „Vyras turi uždirbti pinigus, moteris – rūpintis namais ir šeima“.⁵⁸ Jeigu atsakiusiųjų „visiškai sutinku“ ir „sutinku“ valstybėje bus daugiau negu „nesutinku“ ir „visiškai nesutinku“, tuomet valstybės pozicija bus koduojama kaip 1 (socialinės apsaugos sistema – šeiminei), o jeigu ne – 0 (socialinės apsaugos sistema – individualizuota).

	Nepriklausomas kintamasis	Operacionalizacija
Socialinės apsaugos dimensija	Katalikų bažnyčios vaidmuo	Katalikų dalis visuomenėje
	Tradicinės šeimos vertybių svarba	Dalis žmonių, sutinkančių su teiginiu: "Mano balsas svarbus [MŪSŲ VALSTYBĖJE]"
	Politinių partijų vaidmuo	Kairiųjų ir dešinių partijų valdymo laiko skirtumas
	Interesų grupių vaidmuo	Dalis jaunų žmonių, sutinkančių su teiginiu: "Vyras turi uždirbti pinigus, moteris – rūpintis namais ir šeima"
Darbo rinkos dimensija	Švietimo sistema	Dalis mokyklų, kuriose vaikai skirstomi pagal gebėjimus
		Dalis jaunų žmonių, įgyjusių aukštąjį išsilavinimą
	Nelygybė	GINI indekso rezultatai
	Dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje	Dalis jaunų žmonių, dalyvaujančių pilietinių organizacijų veikloje

Lentelė 2 Nepriklausomi kintamieji ir jų operacionalizacija. Sudaryta autorės pagal Chevalier (2016), Kang (2021), Mínguez (2010), Nieminen (1998), Nygård (2006), Sass (2020), Vogel (2002).

3.2.3. Politinių partijų vaidmuo

Anot Nygård, socialdemokratų partijos palaiko didesnę valstybės vaidmenį socialinėje apsaugoje nei krikščionys demokratai ar liberalai, todėl dažniau socialdemokratus išrenkančiose valstybėse turėtų

⁵⁷ Yılmaz, „Youth welfare policy in Turkey“.

⁵⁸ „European values study 2017.“

vyrauti individualizuotas požiūris į jaunimo socialinę apsaugą, būti mažesnis šeimos vaidmuo jaunų žmonių apsaugoje nuo negandų.⁵⁹ Dėl šios priežasties, partinis klausimas taip pat įtraukiamas į analizės lauką: socialdemokratų dažniau išrenkančios valstybės turėtų būti tos, kurių socialinės apsaugos sistema individualizuota.

Duomenys bus renkami žiūrint analizuojamų valstybių rinkimų rezultatus, ministrų kabinetų partines priklausomybes. Jeigu nuo valstybių perėjimo prie demokratinio režimo (1989-1992 m., priklausomai nuo laiko, kada buvo visiškai atkurtos demokratinės institucijos ir surengti pirmi laisvi rinkimai, o Slovakijos ir Čekijos atveju nuo 1993 m., kuomet Čekoslovakija pasidalijo į dvi valstybes) iki 2022 m. gruodžio 31 d. (imtinai) ilgesnį periodą valdė kairiosios politinės krypties vyriausybės – valstybių socialinė sistema bus koduojama kaip 0 (individualizuota sistema), o jeigu dešinėsios – kaip 1 (šeiminė sistema).

3.2.4. Interesų grupių vaidmuo

Kang rašo, jog interesų grupių vaidmuo svarbus, kalbant apie tai, kokios socialinės apsaugos politikos jaunimo atžvilgiu imsis gerovės valstybė. Esant aktyvioms organizacijoms, norinčioms, kad jaunimo socialine apsauga rūpintųsi valstybė, yra didesnė tikimybė, kad ši taip ir darys, negu esant aktyvioms organizacijoms, kurios nori, kad jaunimu rūpintųsi jų šeimos.⁶⁰ Taigi, tyrime aktyvus interesų grupių, kovojančių už individualizuotą jaunimo socialinę apsaugą, veikimas bei jaunimo jausena, kad jų balsas valstybės valdyme yra svarbus, bus matomi, kaip tai, kad jaunimo socialinė apsauga yra labiau individualizuota.

Kadangi Europos Sąjungos lygmeniu nėra renkami standartizuoti duomenys apie jaunimo organizacijų aktyvumą ir jų galią, todėl duomenys bus renkami, į analizę įtraukiant atsakymus į 2020 m. spalio-lapkričio mėn. standartinio Eurobarometro Q137 klausimo „Pasakykite man, kiek sutinkate ar nesutinkate su kiekvienu iš šių teiginių.“ 2 dalį „Mano balsas svarbus [MŪSŲ VALSTYBĖJE].“.

Surinkus duomenis tos valstybės, kuriose sutinkančiųjų bus mažiau nei nesutinkančiųjų bus vertinamos 1 (šeiminė sistema), o atvirkščiai – 0 (individualizuota sistema).

---

⁵⁹ Nygård, 2006.

⁶⁰ Kang, 2021.

3.3. Darbo rinkos dimensijos nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija

3.3.1. Švietimo sistema

Pirmiausia, Sass teigia, kad neskirstant vaikų pagal gebėjimus mokyklose jie užauga turėdami lygesnes galimybes įgyti darbo rinkai naudingus įgūdžius, negu vaikai, kurie nuo mažens buvo skirstomi į klases pagal gebėjimus.⁶¹ Tokia pati situacija matoma ir aukštojo mokslo lygmeniu – kuo didesnė atranka į aukštojo mokslo institucijas, tuo mažiau jaunų žmonių įgyja reikiamus įgūdžius ir valstybei reikia įsitraukti ir kurti jaunimo įdarbinimo programas.⁶² Taigi, valstybėse, kur vyrauja jaunų žmonių skirstymas pagal gebėjimus ugdymo institucijose, turėtų vyrauti atrankinė darbo rinkos sistema.

Duomenys bus renkami iš tiriamų valstybių švietimo sistemos nuostatų, vyraujančios ugdymo tvarkos. Pirma, tos valstybės, kuriose vyraujanti praktika yra vaikus mokyklose skirstyti į klases pagal gebėjimus, bus vertinamos 1 (atrankinė sistema), o tos, kuriose neskirstomi – 0 (įtraukioji sistema).⁶³ Taip pat, kaip antras kriterijus čia išskiriamas aukštojo mokslo sistemos elitizmas – bus matuojama, kiek jaunų žmonių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą.⁶⁴ Surinkus duomenis bus apskaičiuojamas vidurkis, tos valstybės, kurių reikšmė bus žemiau vidurkio, bus vertinamos 1 (atrankinė sistema), o tos, kurių reikšmės bus didesnės – 0 (įtraukioji sistema).

3.3.3. Dalyvavimas jaunimo organizacijose

Nieminen teigia, kad dalyvavimas jaunimo organizacijose lemia, jog jauni žmonės bus pilietiškesni ir sieks mokytis bei dirbti ne tik savo, bet ir bendruomenės labui. Tokios organizacijos ne tik atstovauja jaunų žmonių interesams darbo rinkoje, bet ir veikia kaip ugdymo, mentorystės centrai, kur jaunimas gali mokytis ir įgyti įgūdžių, reikalingų darbo rinkoje.⁶⁵ Todėl aktyvus dalyvavimas jaunimo organizacijose, tokių organizacijų egzistavimas tyrime bus laikomas faktoriumi lemiančiu, kad valstybės darbo rinkos ir švietimo sistema įtraukioji.

---

⁶¹ Sass, 2020.

⁶² Chevalier, 2016.

⁶³ OECD, *PISA 2018 Results (Volume V): Effective Policies, Successful Schools*, (Paris, OECD Publishing house, 2020), 75.

⁶⁴ „Population aged 20-34 with tertiary educational attainment level by sex“, *Eurostat*, žiūrėta 2023-06-11, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_03_custom_7091350/default/table?lang=en.

⁶⁵ Nieminen, 1998.

Duomenys bus renkami žiūrint į jaunimo dalyvavimą nevyriausybinėse savanoriškose organizacijose, informacija bus imama iš Eurostat duomenų bazės.⁶⁶ Surinkus duomenis (procentine išraiška) apie jaunimo dalyvavimą, bus apskaičiuojamas jaunimo aktyvumo organizacijose vidurkis, žemiau vidurkio atsidūrusios valstybės bus įvertinamos 1 (atrankinė sistema), o aukščiau – 0 (įtraukioji sistema).

3.3.4. Nelygybė

Galiausiai, šaltiniuose teigiama, kad valstybėje egzistuojanti nelygybė lemia, kad švietimo sistema, o kartu ir darbo rinka bus išskirianti. Nelygios galimybės ir paramos stoka turėtų lemti, kad jauni žmonės įgys nelygiaverčius įgūdžius, ne visi bus skatinami mokytis aukštojo mokslo sistemoje ir jiems bus sunkiau įsilieti į darbo rinką.⁶⁷ Todėl didelė nelygybė valstybėje turėtų lemti, jog šalies darbo rinkos sistema bus atrankinė.

Nelygybę naudinga matuoti žiūrint į valstybės Gini indeksą, kuris matuoja pajamų pasiskirstymą tarp uždirbančių mažiausiai ir daugiausiai (kuo mažesnis Gini indeksas, tuo mažesnė atskirtis tarp turtingiausių ir skurdžiausių).⁶⁸ Surinkus duomenis bus apskaičiuojamas regiono vidurkis, tos valstybės, kuriose Gini indeksas bus virš vidurkio bus vertinamos 1 (atrankinė sistema), kuriose indekso reikšmė bus žemiau vidurkio – 0 (įtraukioji sistema).

4. Empirinė dalis

4.1. Socialinės apsaugos dimensija

Norint išsiaiškinti, kas lemia ar jaunimo socialinės apsaugos sistema valstybėje yra šeiminė, ar individualizuota, buvo nagrinėjami keturi nepriklausomi kintamieji: Katalikų bažnyčios vaidmuo ir tradicija, politinių partijų, interesų grupių vaidmuo valstybėse ir tradicinės šeimos institucijos svarba. Toliau jie bus aptariami atskirai.

---

⁶⁶ „Participation in formal or informal voluntary activities or active citizenship by sex, age and educational attainment level“, Eurostat, žiūrėta 2023-06-11, [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19\\$DV_1042/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19$DV_1042/default/table?lang=en).

⁶⁷ Vogel, 2002.

⁶⁸ „Gini Coefficient by Country 2023“, *worldpopulationreview.com*, žiūrėta 2023-06-11, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country>.

4.1.1. Katalikų bažnyčios vaidmuo (A)

Katalikiškoji socialinė doktrina teigia, jog pagrindiniai apsaugos tinklai visuomenėje yra šeima ir artimieji. Todėl tyrėjai daro prielaidą, jog daugiausiai katalikiškose valstybėse valstybinė socialinės apsaugos sistema bus mažiau išvystyta, daugiau atsakomybės teks žmogaus šeimai.⁶⁹ Stačiatikiška ir liuteroniška socialinė doktrina jau kitokia – čia šeima ir Bažnyčia turi užpildyti spragas, paliktas valstybės, todėl galima teigti, jog čia valstybinė socialinės apsaugos sistema bus labiau išvystyta nei katalikiškose valstybėse.⁷⁰ Todėl šiame tyrime buvo rinkti duomenys, kokia religija vyrauja VRE valstybėse – jeigu daugiau nei pusė gyventojų pasisakė esantys katalikai, gautas rezultatas buvo koduojamas kaip 1 (šeiminė socialinės apsaugos sistema), jeigu ne – kaip 0 (individualizuota sistema).

Išnagrinėjus 2017 metų Europos vertybių tyrimo rezultatus, matosi, jog septyniose iš vienuolikos valstybių vyrauja katalikybė. Tai Čekija, Kroatija, Lenkija, Lietuva, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija.

Bažnyčios vaidmuo ir tradicija		
Šalis	Katalikų skaičius (%)	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	1,00%	0
Čekija	79,50%	1
Estija	2,40%	0
Kroatija	98,30%	1
Latvija	35,10%	0
Lenkija	97,80%	1
Lietuva	93,80%	1
Rumunija	5,60%	0
Slovakija	84,90%	1
Slovėnija	89,00%	1
Vengrija	74,20%	1

Lentelė 3 Katalikų skaičius VRE valstybėse ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal EVS (2017) duomenis

Kitose valstybėse katalikų yra mažiau nei 50%, tai Bulgarija, Estija, Latvija ir Rumunija.⁷¹ Todėl pagrįdė katalikiškos valstybės buvo koduojamos kaip 1, o nekatalikiškos – 0 (žr. Lentelę nr. 3).

Sukodavus duomenis verta pažiūrėti, kaip jie atitinka šalių socialinės apsaugos sistemas jaunimo atžvilgiu. Individualizuota socialinės apsaugos sistema yra Bulgarijoje, Latvijoje, Rumunijoje,

⁶⁹ Chevalier, 2017.

⁷⁰ Molokotos-Liederman, „Orthodox Social Service“.

⁷¹ „v52 - which religious denomination do you belong to (Q13a) (harmonized)“, *European Values Study 2017*, žiūrėta 2023-08-19, https://search.gesis.org/variables/exploredata-ZA7500_Varv52.

Slovėnijoje ir Vengrijoje, o kitose valstybėse vyrauja šeiminė sistema.⁷² Iš karto galima pastebėti, jog atitikimų yra nemažai. Bulgarija, Rumunija ir Latvija nėra katalikiškos valstybės, todėl jas galima būtų laikyti individualizuotos sistemos šalimis, kaip ir galima matyti iš Šataitės (2022) tyrimo. O Čekijoje, Lenkijoje, Kroatijoje, Lietuvoje ir Slovakijoje vyrauja katalikybė, jos turėtų būti šeiminės sistemos valstybės, ką galima matyti ir iš Šataitės (2022) tyrimo. Vis dėlto, Estija, kurioje katalikų yra tik kiek daugiau nei 2%, yra priskiriama šeiminės socialinės apsaugos sistemos valstybėms, o Slovėnija ir Vengrija, kuriose katalikų yra daugiau nei 70% priskiriamos individualizuotos sistemos šalims. Todėl, nors atitikimų tarp katalikų skaičiaus valstybėje ir jaunimo socialinės apsaugos sistemos yra nemažai (atitinka 8 iš 11 valstybių), tačiau reikia žiūrėti ir į kitus kintamuosius, kurie galbūt padės geriau suprasti, kas lemia, kodėl valstybėje susiformavo tam tikra socialinės apsaugos sistema.

4.1.2. Tradicinės šeimos institucijos svarba (B)

Teigiama, kad tradicinės šeimos institucijos vaidmuo valstybės gyvenime daro įtaką tam, kaip valstybė reaguoja į pažeidžiamesnes visuomenės grupes (šiuo atveju – jaunimą). Ten, kur šeima yra laikoma svarbia dedamąja valstybės lygmeniu, kur susiformavę stiprūs šeimos apsauginiai tinklai, turėtų vyrauti nuostata, kad už jaunimo socialinę apsaugą pirmiausia turėtų būti atsakingi šeimos nariai, o valstybė tik turėtų užpildyti spragas.⁷³ Todėl galima sakyti, kad tose šalyse, kuriose tradicinės šeimos vertybės bus vertinamos kaip itin svarbios, vyraus šeiminė socialinės apsaugos sistema, o tose, kuriose svarba bus mažesnė, vyraus individualizuota sistema. Šiame tyrime tradicinės šeimos institucijos svarba buvo matuota žiūrint į 2017 m. Europos vertybių tyrimo klausimą, ar respondentai sutinka, kad vyro pareiga yra uždirbti pinigus, o moters – rūpintis šeima ir vaikais. Atsakymai į klausimą parodo, koks supratimas apie šeimą vyrauja visuomenėje. Jeigu daugiau žmonių sutinka (arba labiau sutinka) su teiginiu negu nesutinka (arba labiau nesutinka), tuomet galima sakyti, kad tradicinės šeimos samprata valstybėje vis dar išlieka labai svarbi, tokios valstybės bus koduojamos kaip 1 (šeiminė sistema). O jei bus daugiau nesutinkančių, negu sutinkančių, tokios valstybės bus koduojamos kaip 0 (individualizuota sistema).

Išanalizavus respondentų atsakymus į klausimą VRE valstybėse galima pastebėti, jog tik trijose valstybėse (Bulgarijoje, Latvijoje ir Rumunijoje) sutinkančių buvo daugiau negu 50% (Rumunijoje sutinkančių buvo lygiai 50%, tačiau tyrimo metu buvo nuspręsta tokį rezultatą apvalinti į didesnę pusę,

---

⁷² Šataitė, 2022.

⁷³ Mínguez, 2010.

kadangi tai parodo, jog net pusei visuomenės tradicinis šeimos modelis vis dar yra itin svarbus). Kitose valstybėse sutinkančiųjų skaičius yra gerokai mažesnis (žr. Lentelę nr. 4).⁷⁴

Galima pastebėti, kad Bulgarijoje, Rumunijoje ir Latvijoje – valstybėse, kurios buvo vertinamos kaip mažiausiai katalikiškos ir priklausančios individualizuotos socialinės apsaugos sistemai, tradicinės šeimos vertybės yra svarbiausios regione. Kitose regiono valstybėse tradicinės šeimos institucija nėra tokia svarbi (nors, pvz. Slovakijoje su teiginiu sutinka (arba labiau sutinka) net 49.9% respondentų), jas būtų galima laikyti individualizuotos socialinės apsaugos sistemos valstybėmis. Nors iš jų, tik Slovėnija ir Vengrija Šataitės (2022) tyrime priskiriamos šiai kategorijai, o kitos priklauso šeiminei sistemai klasteriui.⁷⁵ Todėl galima teigti, jog pavienis tradicinės šeimos institucijos kintamasis paaiškina nedaug atvejų (2 iš 11), tačiau Slovėnijos ir Vengrijos atvejai nebuvo paaiškinti kalbant apie Katalikų bažnyčios vaidmenį visuomenėje, todėl nepriklausomo kintamojo rezultatai vis tiek yra svarbūs atliekant tyrimą. Tačiau reikia žiūrėti į kitus du nepriklausomus kintamuosius, kad galėtume išsiaiškinti, kas lemia socialinės apsaugos sistemos tipą valstybėse.

Tradicinės šeimos institucijos svarba			
Šalis	Sutinkantieji (%)	Nesutinkantieji (%)	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	54,60%	45,40%	1
Čekija	48,30%	51,70%	0
Estija	35,00%	65,10%	0
Kroatija	34,40%	65,60%	0
Latvija	52,40%	47,60%	1
Lenkija	40,60%	59,40%	0
Lietuva	45,60%	54,40%	0
Rumunija	50,00%	50,00%	1
Slovakija	49,90%	50,10%	0
Slovėnija	21,30%	78,60%	0
Vengrija	47,70%	52,30%	0

Lentelė 4 Tradicinės šeimos institucijos svarba ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal EVS (2017) duomenis

4.1.3. Politinių partijų vaidmuo (C)

⁷⁴ „v75 - man's job is to earn money; woman's job is to look after home and family (Q25D)“, *European Values Study 2017*, žiūrėta 2023-08-19, https://search.gesis.org/variables/exploredata-ZA7500_Varv75.

⁷⁵ Šataitė, 2022.

Politinių partijų vaidmuo			
Šalis	Kiek dienų valdė kairieji?	Kiek dienų valdė dešinieji?	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	2858	7131	1
Čekija	4409	6001	1
Estija	5548	5499	0
Kroatija	2919	8599	1
Latvija	2466	7907	1
Lenkija	3867	7820	1
Lietuva	6329	4577	0
Rumunija	6324	4857	0
Slovakija	4373	6584	1
Slovėnija	8519	2849	0
Vengrija	4376	7535	1

Lentelė 5 Politinių partijų vaidmuo ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal valstybių duomenis

Yra nemažai tyrimų, teigiančių, kad kairiosios krypties (ypač socialinėje skalėje) politinių partijų valdymas yra susijęs su tuo, jog valstybėse vyraus individualizuota socialinės apsaugos sistema. Žinoma, tai egzistuoja tik liberalios demokratijos sąlygomis, kuomet kairiosios partijos yra labiau linkusios įsiklausyti į rinkėjų interesus.⁷⁶ Todėl komunistinio periodo metu valdžiusios įvairių valstybių komunistinės partijos šiame tyrime nelaikytinos rodikliu, lemiančiu, kad socialinės apsaugos sistema bus individualizuota. Taigi, VRE regiono valstybių partijų valdymas buvo nagrinėjamas nuo perėjimo į demokratijos režimą (1989-1992 m., priklausomai nuo laiko, kada buvo pilnai atkurtos demokratinės institucijos ir surengti pirmi laisvi rinkimai, o Slovakijos ir Čekijos atveju nuo 1993 m., kuomet Čekoslovakija pasidalijo į dvi valstybes) iki 2022 m. gruodžio 31 d. Čia svarbu paminėti, jog norint nuspręsti, koks buvo kairiųjų partijų vaidmuo valstybės valdyme buvo žiūrima į vyriausybių sudėtį (jeigu vyriausybę formavo aiškiai kairioji partija arba į nepriklausomos vyriausybės sudėtį įėjo daugiau kairiųjų jėgų), taip pat į partijų pozicionavimą kairės-dešinės skalėje socialinėje (tradicijų-individualizmo) sferoje. Partijų pozicija kairės-dešinės skalėje buvo apskaičiuota žiūrint į partijų taikomą ar palaikomą socialinę politiką (jeigu buvo pasisakoma už konservatyvias, tradicines vertybes, jos buvo pozicionuojamos kaip dešinėsios, jeigu – už liberalumą, progresyvias reformas, jos buvo pozicionuojamos kaip kairiosios). Todėl, jeigu laikotarpiu nuo demokratijos atkūrimo daugiau dienų

⁷⁶ Nygård, 2006.

valdė kairiosios vyriausybės, rezultatas buvo koduojamas kaip 0 (individualizuota sistema), o jeigu dešinėsios, tai buvo koduojama kaip 1 (šeiminė sistema).

Išnagrinėjus rezultatus, galima pastebėti, kad daugumoje regiono valstybių vyrauja dešiniųjų partijų valdymas: tik Estijoje⁷⁷, Lietuvoje⁷⁸, Rumunijoje⁷⁹ ir Slovėnijoje⁸⁰ daugiau dienų valdė kairiosios partijos (žr. Lentelę nr. 5). Svarbu paminėti, kaip buvo apskaičiuotas kairiųjų ir dešiniųjų valdymas, kadangi dalyje valstybių prie kairiųjų partijų valdymo buvo pridėtos ir liberalios ar centro dešinės partijos. Čia reikia prisiminti, kad svarbu žiūrėti ne į ekonominę skalę, bet į socialinę, todėl didžiausias dėmesys kreipiamas partijų požiūriui į socialinę politiką. Regione liberalios ar centro dešinės partijos dažnai palaiko dešiniąsias ekonomines idėjas, bet pasisako prieš draudimų politiką ir itin griežtas tradicines normas socialinėje sferoje. Todėl tokios partijos kaip Lietuvos Tėvynės sąjunga – Lietuvos krikščionys demokratai (nuo 2016 m. Seimo rinkiminės kampanijos metu išreikštų progresyvesnių idėjų ir 2020 m. Vyriausybės formavimo⁸¹), Estijos Reformų partija⁸², Lenkijos Piliečių platforma (nuo 2015 Ewos Kopacz Vyriausybės prisiekimo, kuomet buvo išrinkta vyriausybė atvirai kalbanti apie progresyvias vertybes⁸³), Vengrijos Fidesz (iki patekimo į valdžią ir pirmosios Viktoro Orbano kadencijos 1998 m.)⁸⁴ ir kitos tyrimo metu buvo vertinamos kaip kairiosios partijos socialiniu klausimu. O tokios partijos kaip lietuviška Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga, valdžiusi 2016-2020 m. buvo vertinamos kaip dešinėsios dėl aiškiai išreikštų tradicinių ir konservatyvių socialinių vertybių.⁸⁵ Taigi, socialiniu klausimu daugumoje regiono valstybių vyravo dešiniųjų jėgų valdymas, kas reikštų, kad tose valstybėse turėtų būti šeiminė socialinės apsaugos sistema.

Tačiau peržiūrėjus, kokia socialinės apsaugos sistema valstybėse vyrauja iš tikro, galima pastebėti nemažai neatitikimų. Nors Bulgarijoje, Latvijoje ir Vengrijoje vyrauja individualizuota socialinės

---

⁷⁷ „History of the Riigikogu“, *riigikogu.ee*, žiūrėta 2023-08-26, <https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/riigikogu-ajalugu/>.

⁷⁸ „Po 1990 metų“, *lrv.lt*, žiūrėta 2023-08-26, <https://lrv.lt/lt/apie-vyriausybe/ankstesnes-vyriausybes/po-1990-metu>.

⁷⁹ „Romania. Government and society“, *britannica.com*, žiūrėta 2023-08-26, <https://www.britannica.com/place/Romania/Trade>.

⁸⁰ „GOVERNMENTS OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA“, *vlada.arhiv-spletisc.gov.si*, žiūrėta 2023-08-26, http://vlada.arhiv-spletisc.gov.si/en/about_the_government/governments_of_the_republic_of_slovenia/index.html.

⁸¹ „TS-LKD naujas planas Lietuvai“, *tsajunga.lt*, žiūrėta 2023-08-19, <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/10/TS-LKD-naujas-planas-Lietuvai.pdf?fbclid=IwAR1-HUqHbaAgLJH60DI5SeImkTulFxs2U7-Y2XkCDp3sIldudnbL5kdbdHI>.

⁸² „Millised on meie lubadused ja mille eest me seisame?“, *reform.ee*, žiūrėta 2023-08-19, <https://reform.ee/erakond/vaartused/>.

⁸³ Agata Nalecz, „Poland to start funding IVF fertility treatment“, *reuters.com*, žiūrėta 2023-08-19, <https://www.reuters.com/article/us-poland-fertility-idINBRE89L1BJ20121022>.

⁸⁴ „The History of Fidesz“, *fidesz.hu*, žiūrėta 2023-08-19, <https://web.archive.org/web/20071010152354/http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=68476>.

⁸⁵ „LVŽS istorija“, *lvzs.lt*, žiūrėta 2023-08-19, https://www.lvzs.lt/?option=com_content&view=article&id=517&fbclid=IwAR3Rx6UE7s-hRQxNG7h9qVcgPRWzYYX2fWH5ksRKVGxDF5Dgq4bN8-GuYyw.

apsaugos sistema, tačiau nuo pokomunistinės transformacijos dažniau valstybėse valdė dešimiosios partijos. O štai Estijoje ir Lietuvoje, kurios priskiriamos šeiminiam tipui dažniau valdė kairiosios jėgos.⁸⁶ Apskritai politinių partijų vaidmuo kaip nepriklausomas kintamasis paaikšintų 6 iš 11 valstybių priklausomo kintamojo reikšmių, todėl tai yra gana reikšmingas nepriklausomas kintamasis analizėje. Vis dėlto, svarbu apžvelgti paskutinį nepriklausomą kintamąjį, kad būtų galima susidaryti pilną vaizdą apie nepriklausomus kintamuosius galinčius lemti socialinės apsaugos sistemos tipą valstybėse.

4.1.4. Interesų grupių vaidmuo (D)

Kaip ir politinių partijų vaidmuo liberaliose demokratijose svarbus interesų grupių vaidmuo, kuomet kalbama apie tam tikrų visuomenės grupių atstovavimą. Jaunimą geriausiai viešoje erdvėje atstovauja įvairios jaunimo organizacijos, nešančios gana skirtingas idėjas. Vienos organizacijos pasisako už šeimos institucijos svarbos didinimą, tradicinių vertybių puoselėjimą, kitos – už didesnę valstybės įsikišimą.⁸⁷ Todėl galima teigti, kad, jeigu šalyje yra nemažai aktyvių organizacijų, kurios atstovauja jaunimo interesus ir siekia, kad valstybė, o ne šeima ar Bažnyčia, daugiau įsitrauktų į socialinės apsaugos schemas, toks tikslas ir bus pasiektas. O jeigu tokių organizacijų nebus arba jos bus prastai atstovaujamos, valstybė į socialinę apsaugą kišis mažiau. Todėl norint išsiaiškinti, kokia vis dėlto socialinės apsaugos sistema yra valstybėje, galima žiūrėti, kaip šalyje veikia jaunimo organizacijos. Tačiau čia tyrimo metu buvo susidurta su problema – ES ar regiono lygmeniu nėra renkama pakankamai standartizuotos statistikos apie jaunimo organizacijų veikimą, o esanti statistika neleidžia susidaryti pilno vaizdo apie organizacijų idėjas ir aktyvumą. Todėl buvo nuspręsta žiūrėti, ar jauni žmonės tam tikroje valstybėje jaučiasi išgirsti, ar jie mano, kad jų balsas valstybėje svarbus. Toks kintamasis tarsi parodo, kaip veikia atstovaujamoji demokratija šalyje: jeigu į jaunimo balsą įsiklausoma, jeigu yra organizacijų ar grupių, kurios perduoda jaunimo nuomonę ir atstovauja interesus nacionaliniu lygmeniu, tuomet jauni žmonės jausis, kad jų balsas šalyje yra svarbus. Taigi, norint išmatuoti šį kintamąjį buvo žiūrima į 2020 m. spalio-lapkričio mėn. standartinio Eurobarometro Q137 klausimo „Pasakykite man, kiek sutinkate ar nesutinkate su kiekvienu iš šių teiginių.“ 2 dalį „Mano balsas svarbus [MŪSŲ VALSTYBĖJE].“.⁸⁸ Jeigu valstybėje su teiginiu sutinkančių jaunų žmonių (20-34 m.) buvo daugiau nei nesutinkančių, tuomet ji bus koduojama kaip 0 (individualizuota sistema), jeigu atvirkščiai – kaip 1 (šeiminė sistema).

---

⁸⁶ Šataitė, 2022.

⁸⁷ Kang, 2021.

⁸⁸ European Parliament, *EUROBAROMETER 94.1*, (2020).

Žiūrint į rezultatus matoma, kad 6 iš 11 tiriamų valstybių daugiau jaunų žmonių mano, kad jų balsas nėra svarbus (žr. Lentelę 6). Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Rumunijos ir Vengrijos jaunimas mano, kad jų balsas nėra svarbus, taigi šiose valstybėse turėtų vyrauti šeiminė sistema.⁸⁹ Kitose regiono valstybėse socialinės apsaugos sistema turėtų būti individualizuota.

Vis dėlto, pažiūrėjus, kokia sistema šalyse vyrauja iš tiesų, vėlgi galima pastebėti neatitikimų. Galima sakyti, kad šis nepriklausomas kintamasis paaiškina tik tris iš vienuolikos atvejų: Estijos, Lietuvos ir Slovėnijos. Rodiklis teisingai pasako, kad Estija ir Lietuva, kurių jaunimas nemano, kad jų balsas yra svarbus, priklauso šeiminiam tipui, o Slovėnijoje, kurioje 50,2% jaunų žmonių galvoja, kad jų balsas yra reikšmingas, socialinė apsauga individualizuota. O štai Kroatijoje, Lenkijoje ir Čekijoje, kuriose su teiginiu sutinka daugiau nei 60% jaunų žmonių iš tikro socialinės apsaugos sistema yra šeiminė.⁹⁰ Nepriklausomas kintamasis paaiškina tik 3 atvejus iš vienuolikos, galima teigti, kad jis nėra labai reikšmingas. Tačiau vėlesnėje darbo stadijoje atliekant kokybinę lyginamąją analizę bus svarbu žiūrėti, ne tik kiek priklausomo kintamojo reikšmių paaiškina nepriklausomas kintamasis, bet ir kokios nepriklausomų kintamųjų kombinacijos yra svarbios, todėl šis kintamasis yra svarbus tolimesnei analizei, galimai sąveikauja su kitais nepriklausomais kintamaisiais.

Interesų grupių vaidmuo (Ar mano balsas svarbus mano šalyje?)			
Šalis	Sutinkančiųjų skaičius	Nesutinkančiųjų skaičius	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	38,04%	47,80%	1
Čekija	61,00%	38,90%	0
Estija	47,40%	51,60%	1
Kroatija	68,60%	28,90%	0
Latvija	36,70%	57,10%	1
Lenkija	60,30%	33,50%	0
Lietuva	48,50%	50,80%	1
Rumunija	46,00%	50,70%	1
Slovakija	59,20%	38,60%	0
Slovėnija	50,20%	49,40%	0
Vengrija	37,20%	56,90%	1

Lentelė 6 Interesų grupių vaidmuo ir kodavimas. Parengta autorės, pagal Eurobarometro (2020) duomenis.

⁸⁹ EUROBAROMETER 94.1, 2020 rezultatai.

⁹⁰ Šataitė, 2022.

Aptarus visas socialinės apsaugos dimensijos nepriklausomų kintamųjų reikšmes galima pastebėti, kad nei vienas kintamasis iki galo nepaaiškina, kas lemia ar socialinės apsaugos sistema valstybėje yra šeiminei, ar individualizuota. Katalikų bažnyčios reikšmė ir politinių partijų vaidmuo paaiškina daugiausiai priklausomo kintamojo reikšmių (atitinkamai 8 ir 6) tačiau ir tai nėra didelis skaičius. O štai tokie kintamieji, kaip tradicinės šeimos institucijos svarba paaiškina iki tol nepaaiškintas reikšmes. Todėl labai svarbi lieka kitame darbo etape atliekama KLA, kuri galėtų paaiškinti ne tik kokie nepriklausomi kintamieji, bet ir jų kombinacijos lemia jaunimo socialinės apsaugos sistemos pobūdį valstybėse.

4.2. Darbo rinkos dimensija

Norint išsiaiškinti, kodėl darbo rinkos sistema valstybėje yra įtraukioji arba atrankinė, buvo nagrinėjami trys nepriklausomi kintamieji: švietimo sistema, dalyvavimas jaunimo organizacijose ir nelygybė. Toliau šie kintamieji bus aptariami atskirai.

4.2.1. Švietimo sistema (E ir F)

Teigiama, kad švietimo sistema valstybėje turi dvejopą poveikį darbo rinkos sistemai. Pirma, nuo mažens mokyklose skirstant vaikus pagal gebėjimus susiformuoja įgūdžių nelygybė, kuri vėliau persiduoda į darbo rinką, į ją sunkiau pakliūti prastesnį bendrąjį išsilavinimą įgijusiems žmonėms. Tokiu atveju, skirstant vaikus pagal gebėjimus pati sistema tarsi suformuoja nelygybę visuomenėje, kas lemia, jog darbo rinkos sistema valstybėje darosi vis selektyvesnė. Priešingu atveju, neskirstant vaikų pagal gebėjimus darbo rinkos sistema turėtų būti įtrauki.⁹¹ Todėl tyrime buvo nagrinėjama, ar vaikai mokyklose yra skirstomi pagal gebėjimus, ar ne. Norint išmatuoti šį kintamąjį buvo žiūrima į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) atliekamos Tarptautinio moksleivių vertinimo programos 2018 metų rezultatus, kuomet buvo nagrinėjama, kiek moksleivių savo klasėse buvo skirstomi pagal gebėjimus.⁹² Jeigu daugiau nei pusė moksleivių buvo skirstomi pagal gebėjimus, tai buvo koduojama kaip 1 (selektyvi sistema), o jeigu mažiau nei pusė – kaip 0 (įtraukioji sistema).

Žiūrint į rezultatus, galima pastebėti, jog daugumoje VRE valstybių daugiau nei pusė moksleivių mokyklose yra skirstomi į klases pagal savo gebėjimus (žr. Lentelę 7). Tik Kroatijoje ir Latvijoje galima pastebėti, kad mažiau nei pusė moksleivių klasėse skirstomi pagal gebėjimus, o štai Lenkija ir Vengrija

---

⁹¹ Sass, 2020.

⁹² OECD, *PISA 2018 Results (Volume V)*, 75.

užima atitinkamai 4 ir 11 vietas tarp visų EBPO šalių narių ir partnerių.⁹³ Todėl galima pasakyti, kad pagal šį rodiklį Kroatijoje ir Latvijoje darbo rinkos sistema turėtų būti įtraukioji, o kitose valstybėse – atrankinė.

Tačiau svarbu žiūrėti, kaip nepriklausomas kintamasis sąveikauja su realia situacija. Galima pastebėti, kad bendrojo ugdymo sistemos horizontalaus selektyvumo nepriklausomas kintamasis paaikškina tik 4 iš 11 priklausomo kintamojo reikšmių. Rezultatai teisingai nurodo, kad Bulgarija ir Rumunija, kuriose daugiau nei pusė moksleivių skirstomi pagal gebėjimus, yra atrankinės darbo rinkos sistemos valstybės, o Kroatija ir Latvija – įtraukiosios.⁹⁴ Tačiau kitose regiono šalyse taip pat vyrauja įtraukioji darbo rinkos sistema, nors ir daugiau nei pusė vaikų mokyklose yra skirstomi pagal gebėjimus.⁹⁵ Todėl reikia nagrinėti kitus nepriklausomus kintamuosius, kad būtų galima susidaryti pilną vaizdą.

Ar vaikai mokyklose skirstomi pagal gebėjimus?		
Šalis	Kiek procentų moksleivių klasėse skirstomi pagal gebėjimus?	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	50,20%	1
Čekija	56,70%	1
Estija	58,70%	1
Kroatija	41,10%	0
Latvija	45,90%	0
Lenkija	80,90%	1
Lietuva	62,30%	1
Rumunija	52,50%	1
Slovakija	60,20%	1
Slovėnija	56,30%	1
Vengrija	78,10%	1

Lentelė 7 Moksleivių skirstymas pagal gebėjimas ir kodavimas. Sudaryta autorės pagal PISA (2018) rezultatus

Kitas svarbus švietimo sistemos rodiklis, lemiantis, kokia valstybėje vyraus darbo rinkos sistema yra aukštojo mokslo sistemos elitizmas ir prieinamumas. Jeigu aukštojo mokslo sistemos prieinamumas valstybėje žemas, tuomet valstybėje susiformuoja įgūdžių nelygybė, nelieka vienodo patekimo į darbo rinką sąlygų. Todėl galima sakyti, kad tose šalyse, kur aukštasis mokslas yra mažiau prieinamas, vyrauja elitistinis požiūris susiformuos atrankinė darbo rinkos sistema, o tose, kur užtikrinamas didelis

⁹³ OECD, 76.

⁹⁴ OECD, 76.

⁹⁵ Šataitė, 2022.

prieinamumas susiformuos įtraukioji sistema.⁹⁶ Tyrime pasirinkta žiūrėti tik į jaunus (20-34 m.) žmones todėl, kad pats tyrimas fokusuojasi į jaunimą, svarbu žiūrėti, koks procentas jaunimo iškart po mokyklos gali siekti aukštojo išsilavinimo, o ne po didesnės pertraukos grįžti į universitetą. Todėl, pagal 2022 m. Eurostat duomenis, buvo nagrinėjama, kiek jaunų žmonių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą.⁹⁷ Buvo žiūrima, koks procentas tiriamos populiacijos turi aukštąjį išsilavinimą, apskaičiuojamas imties vidurkis, žemiau vidurkio atsidūrusios valstybės buvo vertinamos 1 (atrankinė sistema), o aukščiau – 0 (įtraukioji sistema).

Koks procentas jaunų (20-34 m.) žmonių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą			
Šalis	Žmonių skaičius (%)	Imties vidurkis	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	41,50%	51,88%	1
Čekija	45,80%	51,88%	1
Estija	56,10%	51,88%	0
Kroatija	47,40%	51,88%	1
Latvija	60,10%	51,88%	0
Lenkija	50,30%	51,88%	1
Lietuva	79,50%	51,88%	0
Rumunija	32,90%	51,88%	1
Slovakija	53,90%	51,88%	0
Slovėnija	61,90%	51,88%	0
Vengrija	41,30%	51,88%	1

Lentelė 8 Aukštojo mokslo prieinamumas ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal Eurostat duomenis

Žiūrint į rezultatus galima pastebėti, kad penkiose valstybėse aukštojo mokslo prieinamumas didesnis už 51,88% (imties vidurkį). Aukštojo mokslo prieinamumas didžiausias Lietuvoje ir Slovėnijoje, o mažiausiai jaunų, aukštąjį išsilavinimą įgijusių žmonių yra Rumunijoje, Vengrijoje ir Bulgarijoje (žr. Lentelę 8).⁹⁸ Todėl iš tokių rezultatų galima teigti, kad įtraukioji darbo rinkos sistema turėtų būti Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje, o kitose valstybėse turėtų vyrauti atrankinė sistema.

Vis dėlto, žiūrint į realią situaciją galima pastebėti nemažai neatitikimų. Nepriklausomo kintamojo reikšmės tinkamai nustato, kad Rumunijoje ir Bulgarijoje vyrauja atrankinė darbo rinkos sistema, o Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje yra įtraukioji sistema. Vis dėlto, Čekija, Kroatija,

⁹⁶ Chevalier, 2017.

⁹⁷ „Population aged 20-34 with tertiary educational attainment level by sex“, Eurostat.

⁹⁸ „Population aged 20-34 with tertiary educational attainment level by sex“, Eurostat.

Lenkija ir Vengrija taip pat yra priskiriamos įtraukiosios darbo rinkos valstybėms, tačiau aukštojo mokslo prieinamumas jose yra gana žemas.⁹⁹ Todėl šis nepriklausomas kintamasis paaiškina nemažai – 7 priklausomo kintamojo reikšmes. Tačiau reikia nagrinėti ir kitus nepriklausomus kintamuosius, kad būtų galima susidaryti pilną vaizdą apie tai, kas lemia, kokia darbo rinkos sistema susiformavo valstybėse.

4.2.3. Nelygybė (G)

Kitas nepriklausomas kintamasis, nelygybė, teigiama, kad taip pat lemia, kokia darbo rinkos sistema susiformuos valstybėje. Nors galimas ir atvirkštinis ryšys, yra teigiančių, kad esant didelei nelygybei, žemo socioekonomio statuso jaunimui gerokai sunkiau įgyti darbo rinkai reikalingų įgūdžių, bėgant laikui vis didėja atotrūkis tarp turtingiausiai ir skurdžiausiai gyvenančių, o darbo rinka tarsi „užprogramuojama“ neįsileisti prašalaičių.¹⁰⁰ Dėl greitos rinkos liberalizacijos, didelių ekonominio augimo tempų, socialistinės patirties pats VRE regionas pasižymi didesne nelygybe negu likusi Europos Sąjunga.¹⁰¹ Galima pastebėti, kad regione egzistuoja skirtumai kalbant apie darbo rinkos sistemas, todėl žiūrint į nelygybės rodiklius regione verta juos vertinti tik regiono kontekste, kas leistų geriau pažvelgti į egzistuojančius skirtumus tarp valstybių. Todėl nepriklausomas kintamasis buvo matuojamas žiūrint į šalių GINI koeficientą ir apskaičiuojant imties vidurkį. Aukščiau vidurkio esančios valstybės buvo vertinamos 1 (atrankinė sistema), o žemiau – 0 (įtraukioji sistema).

Iš rezultatų galima matyti, jog didžiausia nelygybė Bulgarijoje, Rumunijoje ir Lietuvoje, o mažiausia – Slovėnijoje, Čekijoje ir Slovakijoje.¹⁰² Matoma, kad regione rezultatai gana ryškiai išsiskiria (GINI koeficientas Slovėnijoje yra 24,6%, o Bulgarijoje – 41,3%), 4 valstybių rezultatai yra aukščiau vidurkio (žr. Lentelę 9). Pagal šio nepriklausomo kintamojo rezultatus, Bulgarija, Latvija, Lietuva ir Rumunija būtų priskiriamos atrankinės darbo rinkos sistemos šalims, o likusios – įtraukiosios.

Žiūrint į realią situaciją, galima pastebėti, kad kol kas tai yra daugiausiai priklausomo kintamojo reikšmių paaiškinantis rodiklis. Šis kintamasis teisingai pozicionuoja 9 iš 11 valstybių: prie atrankinės sistemos priskiria Bulgariją ir Rumuniją, o prie įtraukiosios – Čekiją, Estiją, Kroatiją, Lenkiją, Slovakiją, Slovėniją ir Vengriją. Neteisingai pozicionuojamos tik Latvija ir Lietuva, kuriose nelygybė yra tarp aukščiausių regione.¹⁰³ Nepriklausomas kintamasis paaiškina daug atvejų, kitaip nei ankstesni kintamieji

---

⁹⁹ Šataitė, 2022.

¹⁰⁰ Vogel, 2002.

¹⁰¹ Laužadytė, Baležentis, ir Goculenka, "Welfare state in central and eastern Europe".

¹⁰² „Gini Coefficient by Country 2023“, *worldpopulationreview.com*, žiūrėta 2023-08-26, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country>.

¹⁰³ Šataitė, 2022.

paaiškina Vengrijos pozicionavimą prie įtraukiosios darbo rinkos sistemos valstybių, kitaip nei aukštojo mokslo prieinamumo rodiklis paaiškina Kroatijos poziciją skalėje. Todėl kintamąjį reikia laikyti labai svarbiu šiame tyrime. Vis dėlto, reikia nepamiršti paskutinio rodiklio, kad būtų galima susidaryti galutinį vaizdą apie darbo rinkos situaciją regione.

Nelygybė			
Šalis	GINI koeficientas (%)	Imties vidurkis	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	41,30%	31,14%	1
Čekija	25,00%	31,14%	0
Estija	30,30%	31,14%	0
Kroatija	29,70%	31,14%	0
Latvija	35,10%	31,14%	1
Lenkija	30,20%	31,14%	0
Lietuva	35,70%	31,14%	1
Rumunija	35,80%	31,14%	1
Slovakija	25,20%	31,14%	0
Slovėnija	24,60%	31,14%	0
Vengrija	29,60%	31,14%	0

Lentelė 9 Nelygybė ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal 2020 m. worldpopulationreview.com duomenis

4.2.4. Dalyvavimas jaunimo organizacijose (H)

Galiausiai, literatūroje apžvelgiama, kad dalyvavimas jaunimo organizacijose lemia, jog patys jauni žmonės labiau jaučiasi bendruomenės dalimi, jaučia didesnę atsakomybę už savo valstybę jausmą, kas įgalina juos siekti geresnių akademinų rezultatų, įgyti visuomenei naudingų įgūdžių. Todėl kuo daugiau jaunų žmonių dalyvaus jaunimo pilietinių ar politinių organizacijų veikloje, tuo didesnė jiems motyvacija bus įgyti aukštesnį išsilavinimą, rinkai reikalingų profesinių įgūdžių, kas lems didesnę pačios darbo rinkos sistemos įtrauktumą.¹⁰⁴ Čia svarbu paminėti, jog VRE regiono valstybėse jaunimo aktyvumas yra gerokai mažesnis negu likusioje ES (27 ES narių jaunimo aktyvumas pilietinėse ir

¹⁰⁴ Nieminen, 1998.

politinėse organizacijose siekė 12,1%, o VRE regione – tik 6,22%)¹⁰⁵, todėl analizuojant šį kintamąjį taip pat buvo nuspręsta kaip slenkstinį skaičių imti regiono, o ne visos ES vidurkį, kad būtų matoma didesnė tarp šalių ir taip egzistuojanti įvairovė. Valstybės, kurių rezultatai buvo aukštesni už vidurkį buvo koduojamos kaip 0 (įtraukioji sistema), o žemesni – kaip 1 (atrankinė sistema).

Žiūrint į rezultatus galima pastebėti, jog net Estija ir Slovėnija, kuriose jaunimas yra pats aktyviausias, nesiekia ES vidurkio (jų rezultatai atitinkamai 10% ir 10,2%). Mažiausiai jaunimas aktyvus Čekijoje (3,5%) ir Slovakijoje (2,6%, žr. Lentelę 10).¹⁰⁶ Pagal šio kintamojo rezultatus, Bulgarija, Čekija, Latvija, Rumunija, Slovakija ir Vengrija būtų priskiriamos atrankinės darbo rinkos sistemos valstybėms, o likusios – įtraukiosios.

Jaunimo dalyvavimas organizacijose (<i>active citizenship</i>)			
Šalis	Koks jaunimo aktyvumas?	Imties vidurkis	Susintetintas rodiklis
Bulgarija	4,90%	6,22%	1
Čekija	3,50%	6,22%	1
Estija	10,00%	6,22%	0
Kroatija	6,40%	6,22%	0
Latvija	5,50%	6,22%	1
Lenkija	6,70%	6,22%	0
Lietuva	8,30%	6,22%	0
Rumunija	6,00%	6,22%	1
Slovakija	2,60%	6,22%	1
Slovėnija	10,20%	6,22%	0
Vengrija	4,30%	6,22%	1

Lentelė 10 Jaunimo dalyvavimas organizacijose ir kodavimas. Sudaryta autorės, pagal Eurostat duomenis

Vis dėlto, žiūrint kokiai darbo rinkos sistemai valstybės priskiriamos iš tiesų, galima pamatyti, jog kintamasis paaiškina 7 iš 11 atvejų. Bulgarija ir Rumunija teisingai priskiriamos atrankinei darbo rinkos sistemai, o Estija, Kroatija, Lenkija, Lietuva ir Slovėnija gerai pozicionuojamos kaip įtraukiosios darbo rinkos šalys. Tačiau, nors jaunimo aktyvumas pilietinėse ir politinėse organizacijose Čekijoje, Latvijoje,

¹⁰⁵ „Participation in formal or informal voluntary activities or active citizenship by sex, age and educational attainment level“, Eurostat, žiūrėta 2023-08-20, [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19\\$DV_1042/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19$DV_1042/default/table?lang=en).

¹⁰⁶ „Participation in formal or informal voluntary activities or active citizenship by sex, age and educational attainment level“, Eurostat, žiūrėta 2023-08-20, [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19\\$DV_1042/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19$DV_1042/default/table?lang=en).

Slovakijoje ir Vengrijoje yra žemas, jos vis tiek Šataitės bakalauro darbe priskiriamos įtraukiosios darbo rinkos valstybėms.¹⁰⁷ Tai reiškia, jog kiti, anksčiau aptarti kintamieji geriau paaiškina darbo rinkos sistemų skirtumus regione. Bet būtina pripažinti, jog šis rodiklis yra reikšmingas analizės vienetą.

Apibendrinant reikia pasakyti, jog dauguma darbo rinkos dimensijos kintamųjų paaiškino gana daug nepriklausomo kintamojo reikšmių ir yra svarbūs tolimesnei analizei. Daugiausiai reikšmių paaiškinęs nelygybės kintamasis teisingai pozicionavo 9 iš 11 valstybių, dauguma kintamųjų teisingai pozicionavo 7 atvejus ir tik pirmasis, vaikų skirstymo pagal gebėjimus kintamasis paaiškino mažiau nei pusę atvejų. Tai reiškia, jog visi kintamieji yra reikšmingi analizei ir tolimesniame jos etape bus naudingi norint susidaryti vaizdą, kas lemia, kokia darbo rinkos sistema, atrankinei ar įtraukiajai, priklauso VRE regiono šalys. KLA dalyje bus galima plačiau pažvelgti kaip skirtingi kintamieji sąveikauja tarpusavyje ir žiūrėti, kokios jų kombinacijos vis dėlto lemia darbo rinkos sistemos pobūdį.

4.3. Kokybinė lyginamoji analizė

4.3.1. Socialinės apsaugos dimensija

Kadangi darbe naudojama tipologija yra dviejų dimensijų, KLA pagal gautus duomenis taip pat bus atliekama dviem dimensijomis, kurios vėliau bus sujungiamos siekiant suprasti, kokie priešasčių rinkiniai lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus VRE regione. Pradedant nuo socialinės apsaugos dimensijos, galima pastebėti, jog valstybės yra pasiskirsčiusios beveik po lygiai (6 valstybėse vyrauja šeiminė socialinės apsaugos sistema, 5 – individualizuota, žr.: Lentelę nr. 11).

Individualizuota sistema (0)	Šeiminė sistema (1)
Bulgarija	Čekija
Latvija	Estija
Rumunija	Kroatija
Slovėnija	Lenkija
Vengrija	Lietuva
	Slovakija

Lentelė 11 Valstybių pasiskirstymas pagal socialinės apsaugos sistemą, sudaryta autorės

¹⁰⁷ Šataitė, 2022.

Išanalizavus duomenis ir atliekant KLA, valstybės, kuriose vyrauja individualizuota sistema, sudaro šiuos duomenų rinkinius (žr. Lentelę 12):

$$0 = aBCD + aBCD + aBcD + Abcd + AbCD$$

Socialinės apsaugos dimensija				
Valstybė	Bažnyčios vaidmuo ir tradicija (A)	Tradicinės šeimos institucijos svarba (B)	Politinių partijų vaidmuo (C)	Interesų grupių vaidmuo (D)
Bulgarija (0)	0	1	1	1
Čekija (1)	1	0	1	0
Estija (1)	0	0	0	1
Kroatija (1)	1	0	1	0
Latvija (0)	0	1	1	1
Lenkija (1)	1	0	1	0
Lietuva (1)	1	0	0	1
Rumunija (0)	0	1	0	1
Slovakija (1)	1	0	1	0
Slovėnija (0)	1	0	0	0
Vengrija (0)	1	0	1	1

Lentelė 12 Socialinės apsaugos dimensijos duomenų analizės rezultatai, sudaryta autorės.

Atliekant Boole'io algebrą ir prastinant kintamųjų rinkinius, gaunama ši lygtis:

$$0 = aBD + Abcd + AbCD$$

Matome, jog suprastinus iš penkių galimų atvejų gautus rezultatus, gaunami 3 skirtingi nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkiniai. Toks prastinimas matomas, nes dvi valstybės (Slovėnija ir Vengrija) pagal nepriklausomojo kintamojo reikšmes sudarė unikalias reikšmių kombinacijas, kurios negalėjo būti prastinamos su kitų kintamųjų kombinacijomis. 13 lentelėje parodoma, kokios nepriklausomų kintamųjų kombinacijos lemia, kad valstybėse vyrauja individualizuota socialinės apsaugos sistema jaunimo atžvilgiu.

Nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija	Valstybės
aBD	Bulgarija, Latvija, Rumunija
Abcd	Slovėnija
AbCD	Vengrija

Lentelė 13 Duomenų kombinacijos ir valstybės, sudaryta autorės

Žiūrint į nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijas, svarbu apžvelgti, ką jos reiškia. Trijose valstybėse, Bulgarijoje, Latvijoje ir Rumunijoje, duomenys rodo, kad individualizuotą socialinės apsaugos sistemą lemia žemas Katalikų bažnyčios vaidmuo visuomenėje (mažiau negu 50% gyventojų yra katalikai), didelė tradicinės šeimos visuomenėje svarba (daugiau negu 50% gyventojų sutinka su teiginiu, kad šeimoje vyras turi uždirbti pinigus, o moteris – rūpintis namais) bei žemas jaunimo organizacijų aktyvumas (dauguma jaunų žmonių mano, jog jų balsas nieko nelemia). Čia svarbu paminėti, jog teorinėje darbo dalyje pristatytose teorijose buvo teigiama, kad didelė tradicinės šeimos visuomenėje svarba bei žemas jaunimo organizacijų aktyvumas lemia, jog šalyje vyraus šeiminė socialinės apsaugos sistema.¹⁰⁸ Taigi, čia galima pastebėti gautų rezultatų neatitikimą teorinėms prielaidoms – pagal šeimos vertybių svarbos visuomenėje ir jaunimo organizacijų aktyvumo kintamuosius, trys valstybės turėtų rodyti atvirkščius rezultatus, negu rodo. Žiūrint į Bažnyčios svarbą visuomenėje, galima pastebėti, jog, kaip Chevalier ir teigė, valstybėse, kur Bažnyčios įtaka maža, vyraus individualizuota socialinės apsaugos sistema.¹⁰⁹ Taip pat svarbu paminėti, kad Bulgarija ir Rumunija yra stačiatikiškos valstybės, o Latvija – protestantiška, o tai reiškia, jog valstybės, nors jose vyrauja skirtingos religijos, sudaro vienodą nepriklausomo kintamojo reikšmių rinkinį. Tai paremia Molokotos-Liederman teiginį – katalikybė ir stačiatikybė yra viena kitai priešingos pagal jų valstybės socialinės politikos supratimą.¹¹⁰ Taip pat svarbu pastebėti, kad atliekant Boole'io algebros veiksmus, prastinant, kairiųjų partijų valdymo kintamasis buvo „išsprastintas“, t.y., rinkinyje laikomas nereikšmingu. Tai reiškia, jog kitų trijų nepriklausomų kintamųjų reikšmėms sutampant, o partijų vaidmens kintamojo reikšmei valstybėse nesutampant (Bulgarijoje ir Latvijoje ilgiau valdė dešinėsios partijos, o Rumunijoje – kairiosios) šis kintamasis iš lygties buvo pašalintas, kaip nedarantis įtakos rezultatui. Todėl šio duomenų rinkinio atveju galima sakyti, jog priklausomo kintamojo reikšmei įtaką daro tik trys kintamieji.

¹⁰⁸ Mínguez, 2010.

Kang, 2021.

¹⁰⁹ Chevalier, 2016.

¹¹⁰ Molokotos-Liederman, „Orthodox Social Service“.

Kitas nepriklausomo kintamojo reikšmių rinkinys, būdingas vienai regiono valstybei, Slovėnijai, taip pat rodo, kas gali lemti individualizuotą socialinės apsaugos sistemą. Šioje valstybėje duomenys paremia idėją, jog maža tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje, ilgesnis kairiųjų partijų valdymas, ir labiau jaunimo organizacijų atstovaujami jauni žmonės reiškia, kad socialinės apsaugos sistema bus individualizuota. Čia gauti duomenys paremia teorinėje dalyje pristatytas prielaidas. Tačiau kita prielaida – jog individualizuotoje sistemoje Bažnyčios vaidmuo bus mažas – nepasitvirtino. Slovėnijoje daugiau negu pusė gyventojų save laiko katalikais, kas iš esmės rodo, jog Katalikų bažnyčia yra įtakinga organizacija viešajame gyvenime. Taigi, skirtingai negu anksčiau aptartose trijose valstybėse, nagrinėjant Slovėnijos atvejį gaunami priešingi rezultatai – nors Bažnyčios vaidmuo didelis, tačiau tradicinės šeimos institucijos svarba menka, socialiai kairiosios partijos valdė ilgiau negu dešinėsios, o jauni žmonės jautė, jog yra atstovaujami.

Galiausiai, kitas unikalus atvejis yra Vengrija – jai, kaip ir Slovėnijai, būdingas didelis Katalikų bažnyčios vaidmuo bei maža tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje, tačiau kaip ir Bulgarijai, Latvijai bei Rumunijai, būdinga, jog jauni žmonės nesijaučia atstovaujami. Taip pat, priešingai negu Slovėnijoje, Vengrijoje didesnę laiko tarpą valdė socialiai dešinėsios partijos (beveik visą laiką – Fidesz). Taigi, žiūrint į gautus rezultatus, galima teigti, jog Vengrija yra tarsi tarpinis atvejis tarp Slovėnijos, kurioje beveik visi nepriklausomi kintamieji atitiko teorinėje dalyje pristatytas prielaidas, ir trijų valstybių rinkinio, kuriose beveik visi kintamieji kaip tik neatitiko teorinių prielaidų. Vengrijos atvejis, lyginant jį su teorine prieiga, atitinka tik vieną reikšmę – tai, kad visuomenėje tradicinės šeimos vertybės nėra itin svarbios.

Taigi, žiūrint į gautus nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkinius galima išskirti tris galimas jų kombinacijas, lemiančias, jog valstybėje vyraus individualizuota jaunimo socialinė apsauga. Pirmiausia, daugumoje valstybių (3 iš 5) tai lemia maža Bažnyčios įtaka, didelė tradicinės šeimos vertybių svarba bei pasyvus jaunimo atstovavimas. Kitos dvi valstybės yra unikalūs atvejai – jų gauti duomenys netinka daugiau jokiam kitam atvejui. Slovėnijos reikšmių kombinacija visiškai priešinga pirmų trijų valstybių kombinacijoms, o Vengriją galima laikyti tarpiniu atveju. Vis dėlto, žinant, jog nepriklausomi kintamieji buvo 4, o valstybių – 5, nenuostabu, jog dviejose valstybėse pasitaikė po unikalią reikšmių kombinaciją. Ateityje atliekant tyrimą ir į jį įtraukiant daugiau valstybių galima tikėtis, jog kombinacijos nebus unikalios ir padės atspindėti platesnį kontekstą. Toliau svarbu pažiūrėti, kokios nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos lemia, kad valstybėse vyrauja šeiminių jaunimo socialinės apsaugos sistemos.

Kalbant apie šeiminių socialinės apsaugos sistemą iš 11 lentelės galima matyti, jog jai priklauso 6 regiono valstybės: Čekija, Estija, Kroatija, Lenkija, Lietuva ir Slovakija. Atsižvelgiant į darbo teorinį

pagrindą, tokia sistema šalyse susiformavo dėl didelės Katalikų bažnyčios įtakos, tradicinės šeimos vertybių svarbos visuomenėje, dažnesnio dešinių partijų valdymo ir didesnio jaunimo supratimo, jog jų balsas nėra išgirstas politiniame lauke.

Išanalizavus gautus duomenis ir atliekant KLA, gauti tokie rezultatai (žr. Lentelę 12):

$$1 = AbCd + abcD + AbCd + AbCd + AbcD + AbCd$$

Iš karto galima pastebėti, jog ne tik 4 valstybės sudaro tą patį duomenų rinkinį (AbCd), taip pat atliekant Būlio algebrą galima suprastinti kitus duomenų rinkinius, todėl gaunama tokia lygtis:

$$1 = AbCd + bcD$$

Iš 6 galimų atvejų gaunamos 2 nepriklausomo kintamojo reikšmių kombinacijos, kurios turėtų lemti, jog šalyse vyrauja šeiminių socialinės apsaugos sistema. Dėl to, kad 4 iš 6 regiono valstybių turi tas pačias nepriklausomų kintamųjų reikšmes, nebuvo įmanomas platus prastinimas ir didžiausiame tipe nesuprastintas nei vienas nepriklausomas kintamasis. Tačiau kitas dvi kombinacijas buvo įmanoma suprastinti Taigi, kitaip nei nagrinėjant individualizuotą socialinės apsaugos sistemą čia išskirčių nepasitaikė.

Nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija	Valstybės
AbCd	Čekija, Kroatija, Lenkija, Slovakija
bcD	Estija, Lietuva

Lentelė 14 Valstybės ir nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos, lemiančios šeiminių socialinės apsaugos sistemą, sudaryta autorės

Svarbu apžvelgti, ką reiškia gautos nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos. AbCd nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkinys reprezentuoja daugiausiai šeiminių socialinės apsaugos sistemos valstybių: Čekiją, Kroatiją, Lenkiją ir Slovakiją. Pagal gautas reikšmes, šiose valstybėse šeiminių socialinę apsaugą turėtų lemti didelis Bažnyčios vaidmuo (daugiau negu pusė gyventojų yra katalikai), maža tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje, dažnesnis dešiniųjų partijų valdymas ir didelis jaunimo interesų grupių aktyvumas (jauni žmonės galvoja, jog jų balsas yra išgirstas politiniame lauke). Sugretinus gautus duomenis su teorinio pagrindo prielaidomis, gauname dvi poras atitikimų – Katalikų bažnyčios vaidmens visuomenėje svarbą (tokią prielaidą savo darbe konstruodamas jaunimo

gerovės režimų tipologiją padarė Chevalier¹¹¹) ir tai, kad šiose valstybėse dažniau valdė socialine prasme dešinėsios partijos (tokią prielaidą nurodė Nygård¹¹²). O štai kitų autorių prielaidos dėl interesų grupių vaidmens (šiam darbe matuojamo kaip jaunų žmonių jausmo, kad jų balsas turi reikšmę) ir tradicinės šeimos vertybių svarbos šiose 4 regiono valstybėse pasirodė neteisingos. Būtent mažą tradicinės šeimos vertybių svarbą bei jaunimo supratimą, kad jie yra išgirsti, galima vertinti kaip nepriklausomo kintamojo reikšmes nurodančias jog valstybėse vyraus šeiminė socialinės apsaugos sistema.

Kita pora šeiminės socialinės apsaugos valstybių, kuriose vyrauja tas pats nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkinys, yra Lietuva ir Estija. Šiose valstybėse, skirtingai negu ankstesnėje grupėje, Bažnyčios vaidmuo pasirodo nereikšmingas. Šeiminę socialinės apsaugos sistemą lemiantys kintamieji yra šie: maža tradicinės šeimos vertybių svarba, dažnesnis kairiųjų partijų valdymas (buvimas koalicijoje), ir jaunimo suvokimas, jog jų balsas lemia labai mažai. Čia, kitaip negu ankstesnėse valstybėse, Chevalier spėjimas dėl Bažnyčios svarbos nėra patvirtinamas, tačiau patvirtinama Kang idėja, jog ten, kur jaunimas nesijaučia išgirstas politiniame lauke, vyraus šeiminė socialinės apsaugos sistema.¹¹³ Taip pat Lietuvoje ir Estijoje galima atmesti spėjimus, jog šeiminę socialinės apsaugos sistemą lemia dešiniųjų partijų valdymas (abiejose šalyse didesnę laiko tarpą valdė socialiai kairiosios partijos) bei maža tradicinės šeimos svarba visuomenėje (abiejose valstybėse nevyrauja įsitikinimas, jog vyrų pareiga yra dirbti, o moterų – prižiūrėti vaikus ir namus). Galima teigti priešingai – šiose valstybėse šeiminę socialinės apsaugos sistemą gali lemti maža tradicinės šeimos svarba bei kairiųjų partijų valdymas.

Taigi, kalbant apie nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijas, lemiančias šeiminę socialinės apsaugos sistemą jaunimo atžvilgiu, gaunamos dvi kombinacijos, galinčios tai lemti. Pirma kombinacija yra platesnė ir apima daugiau valstybių, joje patvirtinami du teoriniai spėjimai (partijų valdymas, Bažnyčios vaidmuo), o antroji – ne tokia plati, apimanti tik dvi valstybes ir patvirtinanti tik vieną spėjimą (interesų grupių vaidmuo). Abi gautos kombinacijos yra reikšmingos, norint suvokti, kas VRE regione lemia šeiminę socialinės apsaugos sistemą.

Apskritai, išnagrinėjus socialinės apsaugos sistemą, gaunami nevienareikšmiai atsakymai. Kalbant apie individualizuotą sistemą, egzistuoja trys nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkiniai – vienas, apimantis tris valstybes, ir kiti du, apimantys po vieną valstybę-išskirtį. Daugiausia šalių apimančioje grupėje patvirtinama tik vienas teorinis spėjimas (maža Bažnyčios svarba), o Slovėnijos reikšmių rinkinyje patvirtinami net trys teorinėje dalyje iškelti spėjimai (maža tradicinės šeimos vertybių svarba,

---

¹¹¹ Chevalier, 2016.

¹¹² Nygård, 2006.

¹¹³ Kang, 2021.

dažnesnis kairiųjų partijų valdymas, aktyvus jaunimo interesų grupių veikimas). Vengrijos atvejis laikomas tarpiniu, tačiau čia taip pat paremiamas tik vienas teorinis spėjimas – maža tradicinės šeimos vertybių svarba. Išanalizavus, kas galėtų lemti šeiminių socialinės apsaugos sistemą, pastebėta, jog reikšmių rinkinius galima supaprastinti iki dviejų tipų. Į plačiausią buvo galima patalpinti 4 valstybes, čia patvirtintu du teorinėje darbo dalyje daryti spėjimai – didelis Bažnyčios vaidmuo bei dažnesnis dešiniųjų partijų valdymas. Kitame, dvi valstybes apimančiame pogrupyje, patvirtinta tik vienas teorinis spėjimas, kad šeiminių sistema susiformuos ten, kur jaunimas nesijaučia atstovaujamas. Taigi, nei vienas duomenų rinkinys iki galo nepatvirtino visų teorinių lūkesčių, tačiau gauti nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkiniai padeda įvertinti, kokios priežastys gali lemti skirtingų socialinės apsaugos sistemų susiformavimą bei tolimesnėje analizės dalyje padės nustatyti priežastis, lemiančias skirtingus jaunimo gerovės režimų tipus.

4.3.2. Darbo rinkos dimensija

Pereinant prie darbo rinkos dimensijos, galima pastebėti, jog priklausomo kintamojo reikšmių pasiskirstymas yra ne toks tolygus kaip socialinės apsaugos dimensijoje. Dvi valstybės, Bulgarija ir Rumunija, yra priskiriamos prie atrankinės darbo rinkos dimensijos valstybių, o kitos tiriamos regiono šalys – prie įtraukiosios (žr. Lentelę nr. 15).

Įtraukioji sistema (0)	Atrankinė sistema (1)
Čekija	Bulgarija
Estija	Rumunija
Kroatija	
Latvija	
Lenkija	
Lietuva	
Slovakija	
Slovėnija	
Vengrija	

Lentelė 15 Valstybių pasiskirstymas pagal darbo rinkos sistemą, sudaryta autorės

Pirma, reikia aptarti didžiausią valstybių dalį reprezentuojančią įtraukiąją darbo rinkos sistemą. Išanalizavus duomenis ir atliekant KLA rezultatus sudėjus į lygtį, gaunama pirminė lygtis:

$$0 = EFgH + efgh + eFgh + efGH + EFgh + EfGh + EfgH + EfgH + EFgH$$

Devyni atvejai suformuoja 8 unikalius nepriklausomų kintamųjų reikšmių derinius (Vengrija ir Čekija suformuoja tokias pačias kombinacijas). Toliau atliekant Boole'io algebros veiksmus, lygtis prastinama, kol gaunama galutinė lygtis:

$$0 = EFg + EgH + egh + fgh + Fgh + efGH + Egh + Efh + Efg = Eg + Eg + gh + gh + efGH + Efg = \mathbf{Eg + gh + efGH + Efg}$$

Taigi, iš aštuonių unikalių nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijų, reprezentuojančių 9 tiriamus atvejus, gaunamos 4 supaprastintos kombinacijos, aiškinančios, kas lemia, kad valstybėse susiformavo įtraukioji darbo rinkos sistema. Kombinacijų pasiskirstymą pagal valstybes galima matyti 16 lentelėje.

Nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija	Valstybė
Eg	Čekija, Lenkija, Slovakija, Vengrija
gh	Estija, Kroatija
efGH	Latvija
Efh	Slovėnija, Lietuva

Lentelė 16 Valstybės ir duomenų kombinacijos, lemiančios įtraukioją darbo rinkos sistemą, sudaryta autorės

Visus rezultatus ir nepriklausomo kintamojo reikšmes galima matyti 17 lentelėje.

Darbo rinkos dimensija				
Valstybė	Vaikų skirstymas mokyklose (E)	Aukštojo mokslo prieinamumas (F)	Nelygybė (G)	Jaunimo dalyvavimas organizacijos (H)
Bulgarija (1)	0	1	1	1
Čekija (0)	1	1	0	1
Estija (0)	0	0	0	0
Kroatija (0)	0	1	0	0

Latvija (0)	0	0	1	1
Lenkija (0)	1	1	0	0
Lietuva (0)	1	0	1	0
Rumunija (1)	1	1	1	1
Slovakija (0)	1	0	0	1
Slovėnija (0)	1	0	0	0
Vengrija (0)	1	1	0	1

Lentelė 17 Darbo rinkos dimensijos duomenų analizės rezultatai, sudaryta autorės

Norint geriau suprasti įtraukiosios darbo rinkos dimensijos susiformavimo priežastis, toliau bus aptariama kiekviena gauta nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija. Kombinacija, talpinanti daugiausia, keturias valstybes – Eg. Ji tinka Čekijai, Lenkijai, Slovakijai ir Vengrijai. Dažnai šis ketvertas vadinamas Višegrado valstybėmis, ir šiame tyrime jos pasižymi panašiomis nepriklausomų kintamųjų reikšmėmis. Šiame regione įtraukiąją darbo rinkos dimensiją lemia tai, kad vaikai mokyklose dažniau skirstomi pagal gebėjimus, o nelygybė, palyginus su regiono vidurkiu, pakankamai nedidelė. Galima pastebėti, jog aukštojo mokslo prieinamumo ir dalyvavimo jaunimo organizacijose kintamieji prastinimo metu buvo išprastinti kaip nedarantys įtakos darbo rinkos dimensijos pobūdžiui šiose šalyse. Žiūrint į teorinėje darbo dalyje pristatytus spėjimus, matome, kad Sass teiginys, jog įtraukios darbo rinkos sistemos valstybėse vaikai neturėtų būti skirstomi pagal gebėjimus¹¹⁴, šiuo atveju yra atmetamas, kadangi visose keturiose valstybėse vaikai daugiau nei 50% mokyklų yra skirstomi pagal gebėjimus. Vis dėlto, Vogel pristatyta idėja, jog įtraukios darbo rinkos sistemos turėtų pasižymėti gana maža nelygybe¹¹⁵, yra teisinga ir atsispindi kaip vienas priežastinių ryšių lemiančių kintamųjų. Taigi, atlikus KLA, galima teigti, jog Višegrado valstybėse įtraukiąją darbo rinkos sistemą lemia nedidelė nelygybė (kaip prognozuota teoriniame pagrindu) ir dažnas vaikų skirstymas pagal gebėjimus (priešingai, negu prognozuota teorinėje dalyje), o kiti į analizę įtraukti kintamieji reikšmės šalyse neturėjo.

Kita nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija, gh, būdinga dviem valstybėms – Estijai ir Kroatijai. Šiai valstybių porai, kaip ir Višegrado valstybėms, būdinga pakankamai maža nelygybė (kaip prognozuota teorinėje darbo dalyje). Bet, kitaip negu anksčiau aptartose valstybėse, čia jauni žmonės dažniau nei vidutiniškai regione dalyvauja jaunimo organizacijų veiklose. Teorinėje darbo dalyje pristatytas lūkestis, kad jaunimo dalyvavimas organizacijų veiklose turėtų paskatinti juos jaustis

¹¹⁴ Sass, 2020.

¹¹⁵ Vogel, 2002.

bendruomenės dalimi, dirbti dėl jos bei siekti išsilavinimo¹¹⁶, Estijoje ir Kroatijoje yra patvirtinamas kaip priešzastis, kodėl jose susiformavo įtraukioji darbo rinkos sistema. Kiti nepriklausomi kintamieji (vaikų skirstymas pagal gebėjimus ir aukštojo mokslo prieinamumas) šiuo atveju nėra reikšmingi. Taigi, Estijos ir Kroatijos atvejais leidžia neatmesti dviejų teorinių spėjimų ir parodo, kad darbo rinkos dimensiją šalyje gali lemti maža nelygybė ir aukštas jaunimo dalyvavimas jaunimo organizacijų veikloje.

Dar vienai porai valstybių – Slovėnijai ir Lietuvai – būdinga kitokia nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija – Efh. Kaip ir Višegrado valstybėse, čia atmetamas Sass lūkestis, nes šiose valstybėse daugiau negu pusė vaikų mokyklose skirstomi pagal gebėjimus. Taip pat kaip ir Estijoje ir Kroatijoje, šioje poroje duomenys paremia spėjimą, kad aukštesnis negu vidutinis jaunimo dalyvavimas organizacijų veikloje lemia įtraukios darbo rinkos sistemos susiformavimą. Vis dėlto, Lietuvos ir Slovėnijos atveju reikšmingas dar vienas nepriklausomas kintamasis – aukštojo mokslo prieinamumas. Abiejose valstybėse daugiau negu pusė jaunų žmonių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. Pristatydamas jaunimo gerovės režimų tipologiją Chevalier aukštojo mokslo prieinamumą iškėlė kaip pagrindinę prielaidą, lemiančią darbo rinkos dimensijos skirtumus.¹¹⁷ Slovėnija ir Lietuva yra vienintelės įtraukiosios darbo rinkos sistemos valstybės, kuriose šis kintamasis yra reikšmingas ir įgyja teorinėje dalyje prognozuotą reikšmę. Taigi, Slovėnijoje ir Lietuvoje atmetama spėjimas dėl vaikų skirstymo pagal gebėjimus, kadangi šalyse vaikai mokyklose dažnai išskirstomi, taip pat paremiami spėjimai dėl didelio aukštojo mokslo prieinamumo ir dažno dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje. Šios nepriklausomų kintamųjų reikšmės šalyse lemia, kad darbo rinkos sistema yra įtrauki.

Galiausiai, lieka viena valstybė, kurią vertėtų įvardyti kaip išskirtį, nes jos atvejis buvo unikalus ir atliekant Boole'io algebros veiksmus jo nebuvo įmanoma supaprastinti su jokios kitos valstybės kombinacijomis. Tai Latvija, o jos reikšmių rinkinys – efGH. Latvijoje mažiau nei pusė vaikų mokyklose skirstomi pagal gebėjimus, daugiau nei pusė jaunų žmonių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. Abi šios nepriklausomų kintamųjų reikšmės atitinka teorinėje dalyje iškeltus lūkesčius. Skirtingai negu visais anksčiau aptartais atvejais, Latvijoje jaunimas retai dalyvauja pilietinių organizacijų veikloje, o nelygybė šalyje didesnė negu regiono vidurkis, todėl teorinėje dalyje pristatytos idėjos dėl šių kintamųjų Latvijos atveju yra atmetamos. Latvija, turėdama unikalų nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkinį, reikšmingai skiriasi nuo kitų aptartų valstybių. Joje vienintelėje paremiami spėjimai dėl vaikų skirstymo pagal gebėjimus, atmetama idėja dėl jaunimo dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje.

---

¹¹⁶ Nieminen, 1998.

¹¹⁷ Chevalier, 2016.

Apibendrinti priežastis, lemiančias įtraukiają darbo rinkos sistemą regione, gana sudėtinga. Gauti keturi nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkiniai (trys, jeigu Latviją laikytume išskirtimi ir neįtrauktume į apibendrinimą) yra tiek pat panašūs ir skirtingi. Dviejuose rinkiniuose patvirtinamos idėjos, kad mažesnė nei regiono vidurkis nelygybė ir didesnis nei vidutinis jaunimo dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje lemia didesnę darbo rinkos sistemos įtrauktumą. Dar du rinkiniai atmeta spėjimą, kad dažnas mokinių skirstymas pagal gebėjimus lemia atrankinę darbo rinkos dimensiją. Galiausiai, Lietuvoje, Slovėnijoje ir Latvijoje darbo rinkos sistemos pobūdžiui įtaką daro ir aukštojo mokslo prieinamumas (patvirtinamas Chevalier spėjimas). Tad galima teigti, jog bent kažkiek patvirtinamos visos teorinėje dalyje aptartos idėjos, nors nei viena regione nedominuoja.

Pagaliau reikia aptarti dvi likusias šalis – Rumuniją ir Bulgariją, kuriose vienintelėse regione vyrauja atrankinė darbo rinkos sistema. Atlikus duomenų analizę ir sudėjus gautus rezultatus gaunama lygtis:

$$1 = eFGH + EFGH$$

Toliau atliekant Boole'io algebros veiksmus gaunamas rezultatas, jis matomas ir 18 lentelėje:

$$1 = FGH$$

Nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija	Valstybės
FGH	Bulgarija, Rumunija

Lentelė 18 Valstybės ir nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija, lemianti atrankinę darbo rinkos sistemą, sudaryta autorės

Taigi, gauti abiejų šalių duomenys panašūs, galima matyti, kad atrankinę darbo rinkos sistemą lemia trys nepriklausomi kintamieji: aukštojo mokslo prieinamumas, nelygybė ir jaunimo dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje. Kaip ir pristatyta teorinėje darbo dalyje, rezultatai atitinka teorinius spėjimus: šalyse aukštojo mokslo prieinamumas mažas, didesnė negu vidutinė regiono nelygybė, mažiau nei vidutiniškai jaunų žmonių dalyvauja pilietinių organizacijų veiklose. Vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus vertinamas kaip nereikšmingas kintamasis. Šiuo atveju patvirtinama tiek Chevalier idėja

dėl aukštojo mokslo prieinamumo, tiek kitos galimai darbo rinkos sistemos pobūdį aiškinantys spėjimai – Vogel spėjimas dėl nelygybės ir Nieminen spėjimas dėl dalyvavimo organizacijų veikloje.¹¹⁸

Išnagrinėjus darbo rinkos dimensiją vėl gaunami nevienareikšmiai atsakymai. Kalbėti apie atrankinę darbo rinkos sistemą kiek paprasčiau, nes dvi šios sistemos valstybės yra panašios ir sudaro vieną tipą, kuris patvirtina beveik visus teorinius spėjimus (mažas aukštojo mokslo prieinamumas, didelė nelygybė, mažai jaunų žmonių dalyvauja pilietinių organizacijų veiklose). Žiūrint į įtraukiają darbo rinkos sistemą matomos didesnės variacijos. Višegrado valstybėse įtraukiają darbo rinkos sistemą galima paaiškinti per dažną vaikų skirstymą mokyklose ir nedidelę nelygybę, Estijoje ir Kroatijoje – per nedidelę nelygybę ir dažną dalyvavimą pilietinių organizacijų veikloje, Slovėnijoje ir Lietuvoje – per dažnesnį vaikų skirstymą mokyklose, prieinamą aukštąjį mokslą ir dažną dalyvavimą pilietinių organizacijų veikloje. Latvija čia yra išimtis, ji nepanaši į nei vieną regiono šalį, joje įtraukiają darbo rinkos sistemą lemia retesnis vaikų skirstymas mokyklose, didelis aukštojo mokslo prieinamumas, didelė nelygybė ir retas dalyvavimas jaunimo organizacijų veiklose. Teorinėje dalyje aptarti spėjimai iš dalies patvirtinami, vis dėlto, Chevalier pristatytas spėjimas patvirtinamas ne visais atvejais (visiškai tik Latvijos, iš dalies – Slovėnijoje ir Lietuvoje). Taip pat duomenys neparemia ir kitų, Chevalier nepritariančių teorinių spėjimų – dalis jų paremiama Višegrado šalių, Estijos, Kroatijos, Lietuvos ir Slovėnijos atvejais.

4.4. Kas lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus?

Galiausiai reikia sudėti gautus rezultatus ir išsiaiškinti, kokios nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos lemia skirtingus jaunimo gerovės režimus VRE šalyse. Pirma, bus aptariamas antrarūšis jaunimo gerovės režimas, tuomet įtraukusis, galiausiai – įgalinantis jaunimo gerovės režimas.

Antrarūšiam jaunimo gerovės režimui pagal Šataitės bakalauro darbo tyrimą priskiriamos Bulgarija ir Rumunija.¹¹⁹ Šiose valstybėse socialinės apsaugos sistema yra individualizuota, o darbo rinkos sistema – atrankinė. Atlikus KLA, pagal gautus duomenis, individualizuotą socialinės apsaugos sistemą lemia mažas Katalikų bažnyčios vaidmuo, didelė tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje ir mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo šalyje. O atrankinę darbo rinkos sistemą lemia mažas aukštojo mokslo prieinamumas, didelė nelygybė ir žemas jaunimo dalyvavimas pilietinėse organizacijose. Viską sudėjus į KLA lygtį, gauname tokį rezultatą:

---

¹¹⁸ Chevalier, 2016.

Vogel, 2002.

Nieminen, 1998.

¹¹⁹ Šataitė, 2022.

Antrarūšis jaunimo gerovės režimas = aBD*FGH

Iš esmės, galima pastebėti, kad šiuo atveju patvirtinama pusė darbo teorinių spėjimų. Kaip nereikšmingi atmetami Sass spėjimas dėl vaikų skirstymo mokyklose ir Nygård spėjimas dėl politinių partijų vaidmens. Taip pat, nepatvirtinamas Mínguez spėjimas dėl tradicinės šeimos vertybių svarbos (turėtų būti maža tokių vertybių svarba) bei Kang spėjimas dėl jaunimo interesų grupių vaidmens (dauguma jaunimo turėtų jausti, kad jų balsas yra išgirstas). Duomenys paremia keturis darbo teorinėje dalyje aptartus lūkesčius: Bažnyčios svarbos (Chevalier lūkestis konstruojant tipologiją), aukštojo mokslo prieinamumo (Chevalier lūkestis konstruojant tipologiją), nelygybės (Vogel lūkestis aiškinant skirtingo darbo rinkos įtrauktumo priežastis) ir jaunimo dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje (Nieminen lūkestis aiškinant skirtingo darbo rinkos įtrauktumo priežastis).

Gauti rezultatai rodo, kad antrarūšis jaunimo gerovės režimas VRE šalyse yra kiek kitoks negu prognozavo autoriai, dalis veiksnių čia nėra reikšmingi. Tačiau jis yra gana vienalytis, egzistuoja vieninga jį aiškinanti veiksnių kombinacija, kuria paremiami kelios autorių spėjimai. Svarbu pastebėti, jog kalbant apie socialinės apsaugos dimensiją, duomenys paremia tik Chevalier spėjimą dėl Katalikų bažnyčios vaidmens, o darbo rinkos dimensijos atveju jau paremiamos tiek Chevalier, tiek priešingos kitų autorių idėjos.

Toliau pereinant prie stebimo jaunimo gerovės režimo sutarimo nėra tiek daug, kiek praeitu atveju. Šiam tipui priklauso dauguma regiono valstybių: Čekija, Estija, Kroatija, Lenkija, Lietuva ir Slovakija. Jose vyrauja šeiminė socialinės apsaugos sistema ir įtraukioji darbo rinkos sistema. Peržiūrėjus gautus duomenis, pastebėta, jog egzistuoja keturios nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos, lemiančios šį režimą. Trys iš jų yra vienetiniai atvejai, o paskutiniam priskiriamos trys regiono šalys.

Pirmas unikalus atvejis – Lietuva. Gauti duomenys rodo, jog Lietuvos atrankinį jaunimo gerovės režimą lemia maža tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje (nepatvirtinama Mínguez prielaida), dažnesnis kairiųjų partijų valdymas (nepatvirtinamas Nygård spėjimas), mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo (patvirtinamas Kang spėjimas), dažnas vaikų skirstymas mokyklose (nepatvirtinamas Sass spėjimas), didelis aukštojo mokslo prieinamumas (patvirtinamas Chevalier spėjimas), dažnas jaunimo dalyvavimas organizacijose (patvirtinamas Nieminen spėjimas). Kaip nereikšmingi iš analizės pašalinti Bažnyčios vaidmens (atmetamas Chevalier spėjimas) ir nelygybės (atmetamas Vogel spėjimas) kintamieji. Taigi, gaunama ši KLA lygtis:

Stebimas jaunimo gerovės režimas₁ = bcD*Efh

Kitas unikalus atvejis – Estija. Išanalizavus duomenis matome, kad čia kaip ir Lietuvos atveju atrankinį jaunimo gerovės režimą lemia maža tradicinės šeimos vertybių svarba visuomenėje (nepatvirtinamas Mínguez spėjimas), dažnesnis kairiųjų partijų valdymas (nepatvirtinamas Nygård spėjimas), mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo (patvirtinamas Kang spėjimas). Kitaip negu Lietuvoje iš darbo rinkos dimensijos kintamųjų ateinančią stebimo jaunimo gerovės režimo dalį lemia maža nelygybė (patvirtinamas Vogel spėjimas) ir dažnas jaunimo dalyvavimas organizacijose (patvirtinamas Nieminen spėjimas). Kaip nereikšmingi iš analizės pašalinti su mokslu susiję (atmetami Chevalier ir Sass spėjimai) ir Bažnyčios vaidmens (atmetamas Chevalier spėjimas) kintamieji. Gaunama ši KLA lygtis:

Stebimas jaunimo gerovės režimas₂ = bcD*gh

Paskutinis unikalus atvejis – Kroatija. Čia stebimą jaunimo gerovės režimą kaip ir Estijos atveju lemia maža nelygybė (patvirtinamas Vogel spėjimas) ir dažnas jaunimo dalyvavimas organizacijose (patvirtinamas Nieminen spėjimas). Skirtingai negu Estijoje, iš socialinės apsaugos dimensijos kintamųjų ateinančią režimo dalį Kroatijoje lemia didelis Bažnyčios vaidmuo (patvirtinamas Chevalier spėjimas), mažas tradicinės šeimos vertybių vaidmuo visuomenėje (atmetamas Mínguez spėjimas), retas kairiųjų partijų valdymas (patvirtinamas Nygård spėjimas), didelis jaunimo interesų grupių vaidmuo (atmetamas Kang spėjimas). Kaip nereikšmingi kintamieji Kroatijoje atmetami su išsilavinimu susiję kintamieji (atmetami Chevalier ir Sass spėjimai). Taigi, gaunama tokia lygtis:

Stebimas jaunimo gerovės režimas₃ = AbCd*gh

Galiausiai, paskutinė nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija, lemianti stebimą jaunimo gerovės režimą, būdinga trimis valstybėms – Čekijai, Lenkijai ir Slovakijai. Verta pastebėti, kad tai yra trys šiam režimui priskiriamos Višegrado valstybės (Vengrija priskiriama įgalinančiam jaunimo gerovės režimui). Šiose valstybėse susiformavusią šeiminių socialinės apsaugos sistemą kaip ir Kroatijoje lemia didelis Katalikų bažnyčios vaidmuo, mažas tradicinės šeimos vertybių vaidmuo visuomenėje, dažnas kairiųjų partijų valdymas, didelis jaunimo interesų grupių vaidmuo. Kitaip nei kitose aptartose režimui priskiriamose šalyse, Čekijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje įtraukiąją darbo rinkos sistemą lemia dažnas vaikų skirstymas mokyklose (nepatvirtinamas Sass spėjimas) bei nedidelė nelygybė (paremiamas Vogel

spėjimas). Aukštojo mokslo prieinamumas (Chevalier spėjimas konstruojant tipologiją) ir jaunimo įsitraukimas į pilietines organizacijas (Nieminen spėjimas) yra atmetami kaip įtakos darbo rinkos sistemai neturintys rodikliai. Šiuo atveju paremiama tik vienas Chevalier pateiktas spėjimas (Katalikų bažnyčios vaidmens), o aukštojo mokslo prieinamumo spėjimas įtakos rezultatui nedaro. Taigi, gaunama lygtis:

$$\text{Stebimas jaunimo gerovės režimas}_4 = \text{AbCd} * \text{Eg}$$

Apibendrinant, išanalizavus šešis stebimam jaunimo gerovės režimui priskiriamus atvejus, 3 iš jų yra unikalūs, o kiti trys – labai panašūs ir pasižymi tokiu pačiu implikantų rinkiniu. Nei viena reikšmių kombinacija nėra dominuojanti, tačiau verta pažymėti, kad dažnu atveju atmetamas Chevalier pasiūlytas įtraukiosios darbo rinkos sistemos susiformavimo aiškinimas per aukštojo mokslo prieinamumą (reikšmingas tik Lietuvos atveju), o Katalikų bažnyčios vaidmuo (Chevalier aiškinimas dėl šeiminės socialinės apsaugos sistemos susiformavimo) reikšmingas 4 iš 6 atvejų (kitais dviem atvejais jis nėra reikšmingas). Kitos teorinės prielaidos aiškinimuose taip pat nedominuoja: tradicinės šeimos vertybės nei vienoje iš valstybių neturi reikšmingos daugumos palaikymo, dešniosios partijos dažniau valdė 4 iš 6 valstybių, jaunimo interesų grupės aktyviai veikė (jaunimas jautė, kad jų balsas yra išgirstas) 2 iš 6 valstybių, vaikai mokyklose dažniau buvo skirstomi pagal gebėjimus visose šalyse, kur šis kintamasis reikšmingas, nelygybė buvo mažesnė už regiono vidurkį visose šalyse išskyrus Lietuvą, o jaunimas aktyviai įsitraukia į organizacijas pusėje aptartų šalių (kitose neįtraukiamas kaip nereikšmingas). Matant tokias tendencijas, galima pasakyti, kad šiuo atveju galima atmesti Sass teoriją dėl vaikų skirstymo mokyklose, Minguez teoriją dėl tradicinės šeimos vertybių, o kiti teoriniai lūkesčiai turėtų būti vertinami nevienareikšmiškai. Galiausiai, gaunama apibendrinta lygtis, nurodanti stebimo jaunimo gerovės režimo priežastis:

$$\text{Stebimas jaunimo gerovės režimas} = \text{bcD} * \text{Efh} + \text{bcD} * \text{gh} + \text{AbCd} * \text{gh} + \text{AbCd} * \text{Eg}$$

Paskutinis jaunimo gerovės režimas pastebimas VRE regione – įgalinantis jaunimo gerovės režimas. Tokiam režimui priklausančiose valstybėse socialinės apsaugos sistema yra individualizuota, o darbo rinkos sistema – įtraukioji. VRE regione režimui priskiriamos trys šalys – Latvija, Slovėnija ir Vengrija. Visos jos pasižymi skirtingomis nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijomis ir negali būti supaprastintos iki vieno tipo, todėl bus aptariamoms atskirai.

Pirmasis atvejis – Latvija. Šioje valstybėje individualizuotą socialinės apsaugos sistemą lemia mažas Bažnyčios vaidmuo, didelis tradicinės šeimos vaidmuo visuomenėje ir mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo, o politinių partijų valdymo kintamasis nėra reikšmingas. Verta pažymėti, kad Latvijoje bei antrarūšiam jaunimo gerovės režimui priklausančiose Rumunijoje ir Bulgarijoje individualizuotą jaunimo gerovės sistemą lemia ta pati nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija. Įtraukiają darbo rinkos sistemą Latvijoje lemia retas vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus, didelis aukštojo mokslo prieinamumas, didesnė nei vidutinė nelygė bei mažas jaunimo įsitraukimas į pilietinių organizacijų veiklą. Kalbant apie Latvijos atvejo ir teorinių darbo spėjimų suderinamumą, paremiamos abi Chevalier idėjos (Bažnyčios vaidmuo ir aukštojo mokslo prieinamumas) bei Sass spėjimas dėl vaikų skirstymo mokyklose pagal gebėjimus. Kitos teorinės idėjos (tradicinės šeimos vertybių svarba, jaunimo interesų grupių vaidmuo, nelygė ir jaunimo dalyvavimas pilietinėse organizacijose) Latvijos atveju atmetamos. Taip pat reikia pabrėžti, jog Latvijos atvejis iš savęs unikalus, kadangi Šataitės darbe ši šalis pagal vieną metodą buvo priskiriama stebimam, o pagal kitą – įgalinančiam jaunimo gerovės režimui, tačiau pagal Latvijos nepriklausomų reikšmių kombinacijas ji atrodo panašiausia į antrarūšį jaunimo gerovės režimą. Lyginant ją su Bulgarija ir Rumunija, Latvija nuo jų skiriasi tik dviem dalykais – Latvijoje aukštasis mokslas gerokai prieinamesnis ir vaikai mokyklose nėra skirstomi pagal gebėjimus. Pagal visus kitus kintamuosius, Latvijos atvejis yra labai panašus į Rumunijos ir Bulgarijos, todėl galima sakyti, kad šioje šalyje įgalinančiam jaunimo gerovės režimui daugiausiai įtakos turi švietimo sistemos nepriklausomi kintamieji. Sudėjus gautus rezultatus, gaunama lygtis:

$$\text{Įgalinantis jaunimo gerovės režimas}_1 = aBD*efGH$$

Kitas atvejis – Slovėnija. Čia individualizuotą socialinės apsaugos sistemą lemia didelis Katalikų bažnyčios vaidmuo, maža tradicinių šeimos vertybių svarba, dažnesnis socialiai kairiųjų partijų valdymas, didelis jaunimo interesų grupių vaidmuo. Įtraukiają darbo rinkos sistemą, kaip ir Lietuvoje, Slovėnijoje lemia dažnesnis vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus, didelis aukštojo mokslo prieinamumas ir dažnas jaunų žmonių įsitraukimas į pilietinių organizacijų veiklą. Šiuo atveju atmetamas Chevalier spėjimas dėl Katalikų bažnyčios vaidmens, taip pat atmetamas spėjimas dėl vaikų skirstymo mokyklose. Tačiau duomenys paremia daugumą kitų spėjimų – tradicinių šeimos vertybių svarbos, partijų valdymo, interesų grupių vaidmens, aukštojo mokslo prieinamumo ir jaunimo dalyvavimo pilietinėse organizacijose. Nelygės kintamasis atmetamas kaip nereikšmingas. Išanalizavus duomenis, gaunama lygtis:

Igalinantis jaunimo gerovės režimas₂ = Abcd*Efh

Paskutinis atvejis – Vengrija. Šioje valstybėje individualizuotą socialinės apsaugos sistemą lemia didelis Bažnyčios vaidmuo, maža tradicinės šeimos vertybių svarba, dažnesnis dešiniųjų partijų valdymas, mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo. O įtraukiąją darbo rinkos sistemą lemia dažnas vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus ir maža nelygybė. Iš karto galima pastebėti, kad Vengrijos atvejis labai panašus į kitų Višegrado šalių, priskiriamų stebimam jaunimo gerovės režimui, atvejį: vienintelis skirtumas yra tas, kad Vengrijoje, priešingai nei Čekijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje, jaunimas galvoja, kad jų balsas nėra išgirstas. Apskritai, Vengrijos duomenų rinkinys paremia tik du teorinius spėjimus – nelygybės ir tradicinės šeimos vertybių svarbos visuomenėje. Kiti spėjimai (Bažnyčios vaidmuo, partijų valdymas, jaunimo interesų grupių vaidmuo, vaikų skirstymas mokyklose) yra atmetami, o aukštojo mokslo prieinamumas ir jaunimo dalyvavimas organizacijų veikloje vertinami kaip nereikšmingi. Taigi, kaip ir Latviją, Vengriją reiktų vertinti kaip tarpinį atvejį tarp įgalinančio ir stebimo jaunimo gerovės režimo. Taip pat, galima teigti, kad Vengrijos priskyrimą kitam režimui lemia tai, jog jaunimas nejaučia, kad jų balsas yra išgirstas (viena vertus, aptartoje literatūroje būtų galima tikėtis priešingo rezultato, kita vertus – nestebina, kadangi Vengrija yra vienintelė iš regiono valstybių, kuri nebėra laikoma demokratine valstybe¹²⁰). Išanalizavus šiuos duomenis, gaunama lygtis:

Igalinantis jaunimo gerovės režimas₃ = AbCD*Eg

Taigi, trys įgalinančio jaunimo gerovės režimo atvejai yra labai skirtingi. Latvija savo nepriklausomų kintamųjų reikšmių rinkiniu panašesnė yra antrarūšio jaunimo gerovės režimo valstybes, o Vengriją nuo kitų Višegrado valstybių, priklausančių stebimam jaunimo gerovės režimui, skiria jaunimo interesų grupių vaidmens kintamasis. Slovėniją galima vadinti tikrai išskirtiniu atveju, jos nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija nuo kitų valstybių gerokai skiriasi. Apskritai, nagrinėjant šį režimą pastebima, kad duomenys vienareikšmiškai neparemia nei vienos anksčiau pristatytos teorinės prielaidos (du atvejai paremia prielaidą dėl mažos tradicinių šeimos vertybių visuomenėje svarbos ir didelio aukštojo mokslo prieinamumo). Kitas prielaidas paremia po vieną atvejį.

---

¹²⁰ „Freedom Map“, *Freedom House*, žiūrėta 2024-04-20, <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fw&year=2024>.

Vis dėlto, išanalizavus gautus duomenis, gaunama bendra lygtis, paaiškinanti įgalinančio jaunimo gerovės režimo priežastis:

$$\text{Įgalinantis jaunimo gerovės režimas} = aBD*efGH + Abcd*Efh + AbCD*Eg$$

Tris regione pastebimus jaunimo gerovės režimus lemia labai skirtingos priežastys ir jų kombinacijos. Antrarūšis jaunimo gerovės režimas, kuriam priskiriamos tik 2 valstybės, yra pats homogeniškiausias, jo priežastims paaiškinti egzistuoja tik viena nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacija, patvirtinama daug teoriniame pagrinde iškeltų idėjų. Stebimas jaunimo gerovės režimas jau įvairesnis – čia galima pastebėti 4 skirtingas priežasčių kombinacijas, paremiamos ir paneigiamos skirtingos idėjos, tačiau nei viena iš jų nedominuoja. Galiausiai įgalinantis jaunimo gerovės režimas pats nevientisiausias – visos 3 jam priskiriamos valstybės pasižymi skirtingomis nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijomis, vienintelė Slovėnija reikšmingai skiriasi nuo kitų regiono šalių (Latvija ir Vengrija panašesnės į kitų tipų valstybes). Reikia pabrėžti, kad dalį darbo teorinių spėjimų rezultatai parėmė tvirčiau negu kitas. Patys silpniausi spėjimai – vaikų skirstymo mokyklose pagal gebėjimus (reikšmingas 7 atvejais, tačiau Sass tikėtina reikšmė ir reali reikšmė atitinka tik vienu atveju (Latvijos)) ir tradicinės šeimos vertybių (reikšmingas 11 atvejų, tačiau Minguez tikėtina reikšmė ir reali reikšmė atitinka tik dviem atvejais – Slovėnijos ir Vengrijos). Kita mažai paremta idėja – Kang idėja dėl politinių partijų vaidmens (reikšminga visuose 11 atvejų, tačiau tikėtina ir reali reikšmės atitinka tik 3 atvejais – Lietuvos, Estijos ir Slovėnijos). Kiti teorinėje darbo dalyje aptarti spėjimai darbe buvo reikšmingesni – Nygård spėjimas dėl partijų vaidmens buvo reikšmingas 8 atvejuose, o tikėtina ir reali reikšmės sutapo 5 kartus (Kroatija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Slovėnija). Nieminen spėjimas dėl jaunimo dalyvavimo organizacijose buvo reikšmingas tik 7 atvejams, tačiau iš jų tikėtina ir reali reikšmės sutapo net 6 kartus (Lietuva, Estija, Kroatija, Slovėnija, Bulgarija, Rumunija). Vogel spėjimas dėl nelygybės buvo reikšmingas 9 atvejams, iš jų tikėtina ir reali reikšmės sutapo 8 kartus (Estija, Kroatija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Bulgarija, Rumunija, Vengrija) – tai yra stipriausias darbo teorinis spėjimas. Jaunimo gerovės režimų tipologijoje buvo pristatyti du spėjimai, kurie, pasak autoriaus, turėjo ir lemti skirtingus jaunimo gerovės režimus – Bažnyčios vaidmens ir aukštojo mokslo prieinamumo. Atliekant tyrimą nustatyta, kad Chevalier spėjimas dėl Bažnyčios vaidmens reikšmingas 9 atvejuose, iš jų tikėtina ir reali reikšmės sutampa 7 kartus (Kroatija, Čekija, Lenkija, Slovakija, Bulgarija, Rumunija, Latvija). Autoriaus spėjimas dėl aukštojo mokslo prieinamumo buvo reikšmingas 5 atvejuose ir visuose juose tikėtina ir reali reikšmės sutapo (Lietuva, Bulgarija, Rumunija, Latvija, Slovėnija). Todėl svarbu pažymėti, kad Chevalier

originalioje tipologijoje pristatyti spėjimai iš esmės teisingi, dalis tiriamų atvejų jas paremia. Tačiau kitus aiškinimus siūlantys spėjimai irgi paaiškina nemažai, o kartais ir daugiau atvejų, todėl juos verta laikyti reikšmingais tiriant jaunimo gerovės režimų skirtumus. Tai būtų nelygybės, jaunimo dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje kintamieji kalbant apie darbo rinkos įtrauktumą, bei politinių partijų vaidmens kintamasis kalbant apie socialinės apsaugos dimensiją. Tačiau kiti, tradicinės šeimos vertybių svarbos, jaunimo interesų grupių vaidmens, mokinių skirstymo pagal gebėjimus, kintamieji pasirodė esantys mažai reikšmingi, duomenys parėmė tik vienetinius atvejus, todėl būtų galima teigti, kad šie spėjimai nėra itin svarbūs norint paaiškinti jaunimo gerovės režimų skirtumų priežastis. Taigi, nors priežastys ir nėra vienareikšmės, darbas leidžia daryti nemažai apibendrinimų ir geriau suprasti jaunimo gerovės valstybę ne tik regione, bet ir apskritai.

Šios išvalgos yra naudingos dviejose sferose. Pirma, jos papildo akademinę diskusiją gerovės politikos tema. Nagrinėjant jaunimo gerovės politiką VRE regione ir jos skirtumų priežastis pastebėta, jog dalies autorių anksčiau darytos teorinės prielaidos nepasiteisina arba negali būti naudojamos jaunimo gerovės politikos kontekste. Tokie spėjimai kaip vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus, tradicinės šeimos institucijos svarba, politinių partijų ar interesų grupių vaidmuo nėra itin reikšmingi. Į tolimesnius tyrimus vertėtų įtraukti stipriausias darbo idėjas – Katalikų bažnyčios vaidmens, nelygybės, jaunimo dalyvavimo organizacijose bei aukštojo mokslo prieinamumo. Taip pat į ateities tyrimus verta įtraukti kitus, nepriklausomus kintamuosius, kurie darbe nebuvo aptariami dėl ir taip didelio nepriklausomų kintamųjų skaičiaus. Kalbant apie makro lygmenį, ateityje nagrinėjant gerovės politiką tyrimuose verta pasinaudoti darbo teorinėmis išvalgomis. Didelė nelygybė, dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje ir aukštojo mokslo prieinamumas galėtų paaiškinti ekonominio įtrauktumo klausimus, o Katalikų bažnyčios vaidmuo – socialinės apsaugos sistemų skirtumus tarp valstybių.

Žiūrint iš viešosios politikos perspektyvos darbas taip pat siūlo kelias rekomendacijas. Pirma, galima žiūrėti į Latvijos ir Bulgarijos su Rumunija atvejus – Latvija nuo jų skiriasi tik poros nepriklausomų kintamųjų reikšmėmis, tačiau darbo rinkos sistema šalyje jau įtraukioji. Todėl Bulgarijai ir Rumunijai svarbu investuoti į švietimą, ypač aukštojo mokslo prieinamumą, kadangi tai gali leisti daugumai jaunimo įgyti darbo rinkoje naudingų įgūdžių. Socialinės apsaugos sferoje rekomenduojama akcentuoti apie Katalikų bažnyčios įtaką valstybės socialinės apsaugos sistemai. Svarbu kalbėti apie nelygybės mažinimą – daugelyje darbų minima, jog VRE regionas nuo Vakarų Europos skiriasi didele nelygybe, kuri ilguoju periodu lemia, jog įgūdžiai suteikiami mažai daliai jaunų žmonių. Prie to paties galima paminėti ir jaunimo dalyvavimą pilietinių organizacijų veikloje – dažniau jose dalyvaujantys jauni žmonės jaučiasi atsakingesni už savo šalies ateitį, su didesne motyvacija mokosi ir įsitraukia į darbo

rinką. Todėl norint, jog jauni žmonės daugiau dalyvautų darbo jėgoje valstybėms svarbu investuoti į nelygybės mažinimą bei jaunimo dalyvavimo pilietinių organizacijų veikloje didinimą. Šios darbo akademinės ir viešosios politikos įžvalgos leidžia ne tik geriau suprasti regiono gerovės politiką, bet ir nurodo kryptis, kuriomis valstybės galėtų vystytis, kad jauni žmonės geriau jaustųsi savo šalyse.

Išvados

Darbe buvo bandoma išsiaiškinti, kodėl iš pažiūros panašios VRE valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką. Šiuolaikinė gerovės valstybė buvo sukurta patenkinti vieno duonos pelnytojo šeimos ir visuomenės modelį, moterys, jauni žmonės į gerovės valstybės schemas nebūdavo įtraukiami. Todėl dabar, vis daugiau naujų asmenų grupių įsitraukiant į darbo rinką gerovės valstybės patiria krizę. Ypač po Pasaulinės finansų krizės įvairiose šalyse jaunimo nedarbo, skurdo lygiai itin pakilo, gerovės valstybės nesugebėjo prisitaikyti ir paremti šios visuomenės grupės. VRE regione gerovės valstybės laikomos besivystančiomis – valstybės nepriklauso nei vienam iš išskiriamų gerovės valstybės tipui, joms būdingos įvairiems tipams būdingos savybės, taip pat, kai kurios charakteristikos yra unikalios dėl valstybių turėtos socializmo patirties. Autoriai nesutaria ar jas reikia talpinti į atskirus nuo Vakarų Europos gerovės valstybių tipus, ar vertinti kaip besivystančias link šių tipų. Šataitės bakalauro darbe buvo nustatyta, jog VRE valstybes galima talpinti į Vakarų Europos šalims pritaikytą Chevalier jaunimo gerovės režimų tipologiją, tačiau liko neaišku, kodėl iš pažiūros panašių valstybių reakcijos į jaunimą skiriasi. Todėl vertinga tirti, kodėl VRE šalys skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką, taip galima geriau suprasti vyraujančią gerovės politiką regione, išsiaiškinti skirtumų priežastis. Darbe pagal įvairių autorių prielaidas buvo aiškinamasi, kokie nepriklausomi kintamieji ar jų kombinacijos lėmė, kad regiono gerovės valstybės skirtingai reaguoja į jaunimą kaip socialinę riziką.

Norint išsiaiškinti, kokios priežastys lėmė skirtingus jaunimo gerovės režimus regione buvo nagrinėta akademinė literatūra gerovės valstybės tematika. Pirmiausia, socialinės apsaugos dimensijoje tipologijos autorius daro prielaidą, kad Katalikų bažnyčios vaidmuo lems ar jauni žmonės yra tėvų šeimos tąsa, ar atskiri individai. Kiti autoriai teigia, kad šią skirtį lemia tradicinės šeimos vaidmens visuomenėje svarba, politinių partijų vaidmuo ar jaunimo interesų grupių vaidmuo. Toliau, darbo rinkos įtrauktumo dimensijoje Chevalier darė prielaidą, jog aukštojo mokslo prieinamumas lemia ar visi jauni žmonės įgyja darbo rinkai reikalingus įgūdžius, ar ne. Kiti autoriai sako, kad skirtį lemia vaikų skirstymas pagal įgūdžius mokyklose, nelygybė, jaunimo dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje. Taigi darbe KLA

metodu buvo aiškinamasi, kurie iš šių nepriklausomų kintamųjų daro įtaką skirtingiems jaunimo gerovės režimams regione.

Gauti darbo rezultatai nėra vienareikšmiai. Pirmiausia, antrarūšiam gerovės režimui priskiriamose Bulgarijoje ir Rumunijoje įtaką daro mažas Katalikų bažnyčios vaidmuo, didelė tradicinės šeimos svarba visuomenėje, mažas jaunimo interesų grupių vaidmuo, mažas aukštojo mokslo prieinamumas, didelė nelygybė ir mažas jaunimo įsitraukimas į pilietinių organizacijų veiklą. Dauguma nepriklausomų kintamųjų reikšmių čia patvirtina prognozes, tačiau šiam tipui priskiriamose valstybėse pagal teorinius darbo lūkesčius tradicinės šeimos vertybių svarba turėtų būti mažesnė, o jaunimo interesų grupių vaidmuo didesnis. Nagrinėjant stebimą jaunimo gerovės režimą gautos 4 skirtingos nepriklausomų kintamųjų reikšmių kombinacijos. 3 kombinacijos būdingos pavieniams atvejams, o paskutinė – 3 Višegrado valstybėms. Pirmasis unikalus atvejis – Lietuva. Jam būdinga maža tradicinės šeimos vertybių svarba, dažnas kairiųjų partijų valdymas, dažnas vaikų skirstymas pagal gebėjimus mokyklose – šios reikšmės neatitinka prognozuotų. Kitos reikšmės – jaunimo interesų grupių neaktyvumas, didelis aukštojo mokslo prieinamumas, dažnas jaunimo dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje yra tokios kaip ir prognozuota teorinėje darbo dalyje. Kitam unikaliam atvejui – Estijai – kaip ir Lietuvai būdingi maža tradicinės šeimos vertybių svarba, dažnas kairiųjų partijų valdymas, mažas interesų grupių aktyvumas. Kitaip nei Lietuvai, Estijai būdinga maža nelygybė ir dažnas jaunimo dalyvavimas pilietinių organizacijų veikloje. Kroatijoje kaip ir Estijoje yra maža nelygybė, jaunimas įsitraukęs į pilietinių organizacijų veiklą, tačiau čia vyrauja didelis Katalikų bažnyčios vaidmuo, maža tradicinės šeimos vertybių svarba, retas kairiųjų partijų valdymas ir didesnis jaunimo interesų grupių vaidmuo. Galiausiai trims Višegrado valstybėms (be Vengrijos) būdinga tokia pat kaip ir Kroatijoje socialinės apsaugos dimensijos kombinacija, tačiau kalbant apie darbo rinkos įtrauktumą, šalims būdingas dažnas vaikų skirstymas pagal gebėjimus mokykloje ir maža nelygybė. Taigi, nors ir šalys nėra labai panašios, vis dėlto paremiama nemaža dalis teorinių spėjimų, jų atmetama taip pat nemažai. Paskutinis regione egzistuojantis tipas – įgalinantis jaunimo gerovės režimas – pats įdomiausias, kadangi visi atvejai yra unikalūs. Latvija, kuriai būdingas mažas Katalikų bažnyčios vaidmuo, didelė tradicinės šeimos vertybių reikšmė, žemas jaunimo interesų grupių vaidmuo, retesnis vaikų skirstymas mokyklose, didelis aukštojo mokslo prieinamumas, didelė nelygybė ir mažas įsitraukimas į pilietinių organizacijų veiklą, pagal savo reikšmes atrodo panašesnė į antrarūšio jaunimo gerovės režimo valstybes, nuo jų skiriasi tik didesniu aukštojo mokslo prieinamumu. Todėl galima ją laikyti tarpiniu atveju. Vengrija, kuriai būdingi didelis Katalikų bažnyčios vaidmuo, mažas tradicinės šeimos vertybių vaidmuo, retas kairiųjų partijų valdymas, mažas interesų grupių aktyvumas, dažnas vaikų skirstymas mokyklose ir nedidelė nelygybė, yra

panašesnė į stebimo jaunimo gerovės režimą, ypač kitas tris Višegrado valstybes. Vienintelis skirtumas – Vengrijoje jauni žmonės nejaučia, kad jų balsas kažką lemia, todėl ją galima vadinti tarpiniu atveju. Vienintelė tikrai išskirtinė įgalinančio jaunimo gerovės režimo valstybė – Slovėnija. Jai būdingi didelė Bažnyčios svarba, maža tradicinių šeimos vertybių svarba, dažnas kairiųjų partijų valdymas, didelis interesų grupių vaidmuo, dažnas vaikų skirstymas mokyklose pagal gebėjimus, didelis aukštojo mokslo prieinamumas ir didesnis jaunimo išitraukimas į organizacijų veiklą. Taigi, apskritai matoma didelė kombinacijų įvairovė ir negalima daryti didelių apibendrinimų.

Tačiau žiūrint į teorinių spėjimų pasiskirstymą galima pastebėti, jog vienos teorinės įžvalgos yra stipresnės negu kitos. Pirmiausia, galima teigti, jog mažiausiai įtakos turi vaikų skirstymo pagal gebėjimus mokyklose, tradicinės šeimos vertybių svarbos ir jaunimo interesų grupių vaidmens kintamieji. Chevalier prielaidos paaiškina nemažai atvejų, ypač Katalikų bažnyčios vaidmens kintamasis, tačiau aukštojo mokslo prieinamumo kintamasis reikšmingas tik 5 atvejais. Pati reikšmingiausia teorinė idėja yra nelygė, paaiškinanti 8 iš 11 atvejų. Daugiau negu pusę atvejų paaiškina ir jaunimo išitraukimo į pilietinių organizacijų veiklą kintamasis. Tačiau abu šie kintamieji yra iš darbo rinkos įtrauktumo dimensijos. Pats stipriausias spėjimas socialinės apsaugos dimensijoje yra Chevalier spėjimas dėl Bažnyčios vaidmens, o kiti spėjimai paaiškina mažiau negu pusę atvejų. Todėl galima teigti, kad svarbiausi spėjimai, aiškinantys jaunimo gerovės režimų skirtumus, yra Bažnyčios vaidmuo, nelygė, jaunimo dalyvavimas organizacijų veikloje ir aukštojo mokslo prieinamumas. Šie keturi spėjimai ateityje turėtų leisti išsamiau nagrinėti jaunimo gerovės režimus, geriau suprasti pačią gerovės politiką. Todėl juos verta testuoti ateityje ir išsiaiškinti ar juos galima pritaikyti kitoms, ne tik VRE regiono šalims.

Svarbu aptarti darbo trūkumus. Pirmiausia, daugeliu atvejų gauti rezultatai nėra vienareikšmiai, todėl ateityje aiškinantis jaunimo gerovės režimų aiškinimus svarbu įtraukti kitus nepriklausomus kintamuosius. Iš gautų rezultatų, ypač stebimo ir įgalinančio jaunimo gerovės režimų atvejais matome, jog pasirinkti nepriklausomi kintamieji neleidžia daryti apibendrinimų, taigi galima daryti prielaidą, jog jaunimo gerovės režimų skirtumams įtaką daro kiti, į darbo apimtį nepatenkantys nepriklausomi kintamieji. Taip pat, daug paaiškinantis nelygės nepriklausomas kintamasis gali turėti atvirkštinį ryšį – ten, kur dauguma žmonių įgaus įgūdžius, visuomenės bus lygesnės. Taigi šis kintamasis gali būti ne tik priežastis, bet ir pasekmė, tačiau žinant jog rezultatų nelygė vienoje kartoje gali lemti starto pozicijos nelygę vėliau, darbe kintamasis buvo naudojamas kaip svarbus. Kitas trūkumas – dėl duomenų trūkumo nėra galima sužinoti, kokie jaunimo gerovės režimai vyravo regionui pereinant iš socialistinės į demokratinę, rinkos ekonomikos santvarką. Šiame darbe buvo remiamasi tyrimais, kurie nagrinėjo gerovės valstybės režimus VRE šalyse, tačiau tai nėra iki galo tikslu ir iki galo negali būti

žinoma ar valstybėse vyravo tas pats jaunimo gerovės režimas. Aišku, pagrindinis tyrimo klausimas buvo išsiaiškinti, kodėl regiono šalyse šiuo metu vyrauja skirtingi režimai, tačiau galimybė atlikti tyrimą su skirtingais laiko periodais leistų geriau suprasti, kaip vystėsi VRE (jaunimo) gerovės politika. Gauti rezultatai labai įvairūs, daug unikalių atvejų. Taip nutiko dėl didelio nepriklausomų kintamųjų ir gana mažo atvejų skaičiaus. Vis dėlto, gauti rezultatai leidžia daryti tam tikrus apibendrinimus, gali būti naudojami ateities platesnio masto tyrimams.

Taigi, darbo rezultatai paaiškina VRE regiono jaunimo gerovės režimų skirtumus, duomenys paremia dalį teorinių spėjimų. Kai kurie teoriniai lūkesčiai yra silpnesni už kitus, tačiau visus juos paremia bent vienas atvejis. Apskritai, rezultatai leidžia geriau suprasti ne tik jaunimo gerovės politiką, bet ir gerovės valstybę regione, viešosios politikos rekomendacijos siūlo aiškias kryptis, kuriomis turėtų judėti regiono valstybės, jeigu nori, kad jauni žmonės gyventų kokybiškesnį gyvenimą. Ateityje atliekant panašų tyrimą rekomenduojama ne tik naudotis darbo įžvalgomis dėl stipriausių idėjų, bet įtraukti ir kitus, analizėje dėl ir taip didelio nepriklausomų kintamųjų skaičiaus neminėtus kintamuosius. Šio tyrimo specifika – postkomunistinių ES valstybių jaunimo gerovės politika apima pakankamai nedidelį atvejų skaičių. Tai leidžia gana išsamiai išnagrinėti kiekvieną šalį, tačiau ateityje norint patikimesnių ir labiau visą pasaulį atspindinčių rezultatų rekomenduojama tirti didesnę atvejų skaičių naudojantis statistinės analizės metodais arba atlikti giluminį proceso atsekimo kokybinį tyrimą su dar mažiau atvejų.

Literatūros ir šaltinių sąrašas

1. Adascalitei, Dragos, „Welfare state development in Central and Eastern Europe: A state of the art literature review“, *Studies of Transition States and Societies*, 4, No. 2 (2012): 59-70.
2. Bonoli, Giuliano, "Time matters: Postindustrialization, new social risks, and welfare state adaptation in advanced industrial democracies." *Comparative political studies* 40, No. 5 (2007): 495-520.
3. Broka, Anna, ir Anu Toots, „Locating Central and Eastern European emerging welfare regimes: is the youth welfare citizenship typology useful?“ *International Journal of Sociology and Social Policy* (2021).
4. Chevalier, Tom, „Varieties of youth welfare citizenship: Towards a two-dimension typology“ *Journal of European Social Policy* 26, No. 1 (2016): 3-19.
5. Deacon, Bob, „Developments in East European social policy“, kn. *New perspectives on the welfare state in Europe*, sud. Catherine Jones (Routledge, 2002), 171-191.
6. „Definition of youth“, *United Nations Youth*, žiūrėta 2024-02-10, <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>.
7. Eurofound, *Social Situation of Young People in Europe*, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014).
8. European Parliament, *EUROBAROMETER 94.1*, (2020).
9. „European values study 2017. Questionnaire CAPI Lithuania“, *European values study*, 2017.
10. Ferge, Zsuzsa, „Welfare and ‘ill-fare’ systems in Central-Eastern Europe“, *Globalization and European welfare states*, (Palgrave, London, 2001), 127-152.
11. Ferragina, Emanuele, Martin Seeleib-Kaiser, and Thees Spreckelsen, „The four worlds of ‘welfare reality’—social risks and outcomes in Europe“, *Social Policy and Society*, 14, No. 2 (2015): 287-307.
12. „Freedom Map“, *Freedom House*, žiūrėta 2024-04-20, <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>.
13. „Gini Coefficient by Country 2023“, *worldpopulationreview.com*, žiūrėta 2023-06-11, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country>.
14. „GOVERNMENTS OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA“, *vlada.arhiv-spletisc.gov.si*, žiūrėta 2023-08-26, <http://vlada.arhiv->

spletisc.gov.si/en/about_the_government/governments_of_the_republic_of_slovenia/index.html.

15. „History of the Riigikogu“, *riigikogu.ee*, žiūrēta 2023-08-26, <https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/riigikogu-ajalugu/>.
16. Yılmaz, Volkan, „Youth welfare policy in Turkey in comparative perspective: a case of ‘Denied Youth Citizenship’“ *Southeast European and Black Sea Studies* 17, No.1 (2017): 41-55.
17. Kang, Ji Young, „Institutions and the gender wage gap: How production and welfare regime moderates the effect of family policy.“ *International Journal of Social Welfare* 30, No. 1 (2021): 46-57.
18. Laužadytė, Agnė, Tomas Baležentis, ir Eglė Goculenko, "Welfare state in central and eastern Europe." *Economics and Sociology* (2018): 100-122.
19. „LVŽS istorija“, *lvzs.lt*, žiūrēta 2023-08-19, https://www.lvzs.lt/lt/?option=com_content&view=article&id=517&fbclid=IwAR3Rx6UE7s-hRQxNG7h9qVcgPRWzYYX2tWH5ksRKVGxDF5Dgq4bN8-GuYyw.
20. „Millised on meie lubadused ja mille eest me seisame?“, *reform.ee*, žiūrēta 2023-08-19, <https://reform.ee/erakond/vaartused/>.
21. Molokotos-Liederman, Lina, „Orthodox Social Service and the Role of the Orthodox Church in the Greek Economic Crisis“, (2012).
22. Moreno Mínguez, Almudena, „Family and gender roles in Spain from a comparative perspective.“ *European Societies*, 12, No. 1 (2010): 85-111.
23. Nalecz, Agata, „Poland to start funding IVF fertility treatment“, *reuters.com*, žiūrēta 2023-08-19, <https://www.reuters.com/article/us-poland-fertility-idINBRE89L1BJ20121022>.
24. Nieminen, Juha, „Citizenship and youth: changes in Finnish youth work after the Second World War“ *Young* 6, No.1 (1998): 19-33.
25. Nygård, Mikael, „Welfare-ideological change in Scandinavia: a comparative analysis of partisan welfare state positions in four Nordic countries, 1970–2003.“ *Scandinavian Political Studies*, 29, No. 4 (2006): 356-385.
26. Norkus, Zenonas, „Kokybinė lyginamoji analizė kaip sintetinės lyginamojo tyrimo strategijos loginė technika“, *Kokia demokratija, koks kapitalizmas*, (2008): 153-159.
27. OECD, *PISA 2018 Results (Volume V): Effective Policies, Successful Schools*, (Paris, OECD Publishing house, 2020).

28. „Participation in formal or informal voluntary activities or active citizenship by sex, age and educational attainment level“, *Eurostat*, žiūrėta 2023-06-11, [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19\\$DV_1042/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19$DV_1042/default/table?lang=en).
29. „Po 1990 metų“, *lrv.lt*, žiūrėta 2023-08-26, <https://lrv.lt/lt/apie-vyriausybe/ankstesnes-vyriausybes/po-1990-metu>.
30. „Population aged 20-34 with tertiary educational attainment level by sex“, *Eurostat*, žiūrėta 2023-06-11, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/EDAT_LFSE_03_custom_7091350/default/table?lang=en.
31. Ragin, Charles C., *The Comparative Method: Moving beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley [Calif.] [etc.]: University of California Press, 1989.
32. „Romania. Government and society“, *britannica.com*, žiūrėta 2023-08-26, <https://www.britannica.com/place/Romania/Trade>.
33. Sass, Katharina, „Cleavage structures and school politics: a Rokkanian comparative-historical analysis“, *History of Education*, 49:5, (2020): 636-660
34. Šataitė, Austėja, „Centrinės ir Rytų Europos valstybių jaunimo gerovės politika“ (Bakalauro darbas, Vilniaus universitetas, 2022).
35. Taylor-Gooby, Peter, ir Trine P. Larsen, „The UK—A Test Case for the Liberal Welfare State?“, kn. *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*, sud., Peter Taylor-Gooby, (Oxford: Oxford University Press, 2004), 55-82.
36. „The History of Fidesz“, *fidesz.hu*, žiūrėta 2023-08-19, <https://web.archive.org/web/20071010152354/http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=68476>.
37. „TS-LKD naujas planas Lietuvai“, *tsajunga.lt*, žiūrėta 2023-08-19, <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/10/TS-LKD-naujas-planas-Lietuvai.pdf?fbclid=IwAR1-HUqHbaAgLJH60DI5SeImkTulFxs2U7-Y2XkCDp3sIldudnbL5kbbdHI>.
38. „v52 - which religious denomination do you belong to (Q13a) (harmonized)“, *European Values Study 2017*, žiūrėta 2023-08-19, https://search.gesis.org/variables/exploredata-ZA7500_Varv52.

39. „v75 - man's job is to earn money; woman's job is to look after home and family (Q25D)“, *European Values Study 2017*, žiūrėta 2023-08-19, https://search.gesis.org/variables/exploredata-ZA7500_Varv75.
40. Vogel, Joachim, „European welfare regimes and the transition to adulthood: A comparative and longitudinal perspective“ *Social indicators research*, 59, No. 3 (2002): 275-299.

Summary

The welfare state that was designed for one breadwinner family faces a crisis because it does not help other groups of society that need assistance. Tom Chevalier developed a youth welfare citizenship typology where he classified countries into four citizenship types: denied, second-class, monitored, and enabling. Šataitė (2022) classified 11 Central and Eastern European EU states. She found out that Bulgaria and Romania are second-class, Hungary, Slovenia, and Latvia – enabling youth welfare citizenship. Croatia, Czechia, Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, and Slovakia belong to monitored youth welfare citizenship group.

Authors disagree on why countries react to youth differently. Chevalier thought that the role of the Catholic Church and accessibility to higher education are important. Others emphasize role of political parties, youth interest groups, traditional family values, inequality, dividing children by their abilities in schools, or participation in civic organizations.

In this work, 11 Central and Eastern European states that had undergone post-socialist transformation and joined the EU were researched. There are 8 independent variables, Qualitative Comparative Analysis (QCA) method was used. First, each variable was examined, then QCA was performed for each dimension, and the combinations for specific youth welfare citizenships were revealed.

First, smaller role of the Catholic Church, high importance of traditional family values, small role of youth interest groups, not attainable tertiary education and participation in civic organizations, and high inequality are the reasons for second-rate welfare regime.

In Lithuania, monitored youth welfare citizenship is caused by small role of traditional family values and youth interest groups, more frequent left-wing party rule and dividing schoolchildren by their abilities in school, attainable tertiary education, and higher participation in civic organizations. In Estonia, it is caused by small role of traditional family values and youth interest groups, more frequent

left-wing party rule, less inequality, and higher participation in civic organizations. In Croatia, it is caused by less inequality, higher participation in civic organizations, higher role of the Catholic Church, small role of traditional family values, less frequent left-wing party rule, and higher role of youth interest groups. In 3 Visegrad countries it is caused by higher role of the Catholic Church, small role of traditional family values, less frequent left-wing party rule, higher role of youth interest groups, frequently dividing schoolchildren by their abilities in school, and lesser inequality.

In Latvia, enabling youth welfare citizenship is caused by smaller role of the Catholic Church and youth interest groups, high importance of traditional family values, less frequently dividing youth by their abilities in schools, attainable tertiary education, high inequality, and small participation in civic organizations. In Hungary, higher role of the Catholic Church, small role of traditional family values, less frequent left-wing party rule, lesser role of youth interest groups, frequently dividing schoolchildren by their abilities in school, and lesser inequality cause it. In Slovenia, it is caused by higher role of the Catholic Church, lesser importance of traditional family values, more frequent left-wing party rule and dividing schoolchildren by their abilities in school, more active youth interest groups, attainable tertiary education, and higher participation in civic organizations.

To conclude, this research shows that some theories are more important than other when it comes to youth welfare citizenship types. Inequality, tertiary education attainment, role of the Catholic Church, and participation in civic organizations are the strongest presumptions and should be included in future research. Overall, the research helps to better understand (youth) welfare state in the region.